

mladika

št. 7
avgust 2005

€ 3,00

POSTE ITALIANE s.p.a. spedizione in a.p. - D.L. 353/2003 (conv. in L. 27/02/2004 n° 46) art. 1, comma 1, DCB Trieste - agosto 2005
ISSN 1124 - 657X • Poština plačana v gotovini - avgust 2005

Tomaž Pavšič: Duh Drage veje štiri desetletja	1
Alojz Rebula: Vestalka Rupe	3
David Bandelli: Začetek	4
Vladimir Kos: Marija, Tvoje ime	8
Ivo Jevnikar: Vloga povojnih beguncev v našem zamejstvu	9
Peter Merku: Iz spominov na starše (XLIV.)	17
Pevski seminar ZCPZ	19
Mitja Petaros: Novosti v zvezi z evrom	20
Bruna M. Pertot: The da Vinci Code	23
Antena	25
Ocene:	
Knjige: Letopis 1947-1997, 50 let slovenskega dušnega pastirstva v Argentini (M. Cenda); O Platonovem letu na Slovenskem (A. R.); Pavle Merku: Od babe do smrti (M. Cenda)	35
Knjižnica Dušana Černeta (61)	36

Na platnicah:

Pisma; Za smeh in dobro voljo

Priloga: RAST 5 - 2005

IZHAJA DESETKRAT V LETU LETO XLIX.

40. ŠTUDIJSKI DNEVI DRAGA 2005

Park Finžgarjevega doma, Dunajska cesta 35 - Opčine (TS)

Petek, 2. septembra 2005

Ob 16.30 Milan Gregorič: NA DVEH STRANEH MEJE

Poldrugo leto po vstopu Slovenije v Evropo meja še vedno ločuje prostor in ljudi, kmalu bo popolnoma odpravljena. Obstaja nevarnost, da bo ta meja obtičala v naših glavah in pameti. Bomo končno zaživel na tem nekdanjem enotnem teritoriju tako sproščeno in zavestno, da bomo lahko ustvarili sodobno družbo brez izključevanj in razlikovanj?

Sobota, 3. septembra 2005

Ob 16.30 prof. Dean Komel: POLITIKA, DRŽAVA IN DRŽAVLJANJE KJE JE SLOVENIJA?

Slovenija je vstopila v EU, ne da bi izdelala temeljne nacionalne cilje, o katerih bi obstajalo politično soglasje. Vključitev v EU je bila sama po sebi cilj, ne pa sredstvo doseganja temeljnih nacionalnih ciljev, ti namreč niso bili nikoli celovito definirani. S takimi cilji tudi razvijanje kulture, pravna varnost državljanov, varstvo narave, univezitetni študij ali so postavljeni ozko gospodarsko? Še globlje vprašanje, ki je bilo vsa leta po osvojitvi potisnjeno povsem na rob, pa se glasi: kaj je z duhovno osnovo slovenske kulture? In to predvsem pomeni vprašanje: kje je Slovenija?

Nedelja, 4. septembra 2005

Ob 10.00 msgr. Janez Gril: RKC d.d. ALI PO ČEM JE DANES ODREŠENJE?

Slovenija in z njo tudi slovenska katoliška Cerkev je v razmeroma kratkem času iz zaprte in samozadostne družbe postala del globalnega sveta z vsemi svojimi zapletenostmi in pogosto celo protislovnimi stališči in pogledi, približevanji in razhajanja. Kakšen je danes položaj Cerkev, zvesta svojemu Učitelju, učinkovito oznanja njegov evangelij odrešenja? Če se zdi, da je nihče več ne posluša in upošteva? Odgovore bomo poskušali nakazati v predavanju.

Ob 16.00 dr. Bogdan Žorž, prof. Janez Malačič in inž. Tomaž Maver (okrogla miza): ALI NISMO PREVEČ RAVNODUŠNI PRI DEMOGRAFSKO KRIZO?

Že večdesetletno padanje rojstev resno ogroža obstoj slovenskega naroda. Napovedi kažejo na takem trendu so katastrofalne. Nujni so posegi s strani države, a morda je bolj potrebna nova moralna zagon, če hočemo premagati prevladujoči pesimizem, ki hromi bič moč naroda.

V nedeljo, 5. septembra, ob 9. uri bo za udeležence Drage sv. maša, ki jo bo predstavljal daroval koprski pomožni škof msgr. Jurij Bizjak.

SLIKA NA PLATNICI: Pevci Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta na seminarju v Laškem so obiskali tudi spominski park v Teharjah pri Celju in se slikali pred spomenikom (foto Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simičič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Sara Magliacane, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307

urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 3,00 €. Celoletna naročnina za Italijo 24,00 €; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 25,00 € (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 30,00 €.

Tisk: Graphart snc - Trst

Duh Drage veje štiri desetletja

Tomaž Pavšič na Mali gori 2005.

Ko je pokošena še zadnja otava ali morda že vnuka, ko se sence nekoliko podaljšajo, ko smo *poletna dela postorili*, kot se bere verz, vklesan na spomeniku človekoljuba Valentina Staniča, ki stoji pod cedro na trgu v Kanalu ob Soči, tedaj pridejo tisti lepi septembrski dnevi, polni nemira in pričakovanja, ne le za šolarje, ki se jim odprejo učilnice - za vse Slovence, posebno še za tiste, ki živijo južno od Triglava in zahodno od Nanosa do morja: 6. septembra jih boleče opomni *Bazovica*, 15. pa nekaj bolj tolažilnega - priključitev večjega dela *Primorske* matični skupnosti. A tisto, kar že štirideset let povezuje usodo vseh Slovencev na skupni razmišljujoči ravni in ki je nastalo na preljubi primorski zemlji, kot drzna

zamisel redkih zanesenjakov, med njimi človeka, slovenskega izobraženca, ki mu je bila domovina, kljub hrepenenju, takrat nedostopna, tisto vsakoletno posebno septembrsko doživetje - to je zame in za nekaj stotin slovenskih rojakov od tu in tam, z vsega sveta - *Draga*.

Kaj morem, če pa sem tak, da v vsakoletni Dragi želim videti nov skupni razmislek o slovenski poti v zgodovino, ki jo tudi mi ustvarjamo vsak dan, sleherni trenutek. Seveda so Drage tudi pomanjkljive, saj popolnosti ni, še na luni so našli prah. A vendar je tudi vsaka Draga nov zidak v vedno bolj trdni slovenski hiši. Zagotovo je v dostojni meri odkrivala in plemenitila prave energije ter z duhovno kohezivnostjo povezovala posameznike, ki so svojo moč zilili v tisto voljo, ki je slednjič uresničila sanje rodov, vzpostavila demokracijo in ustvarila samostojno Slovenijo.

Hvaležen sem prijateljem iz davnih dni, kot bi dejal Pavle Merku, da so me vpeljali v začetke Drage. Pravzaprav me je že prva izvedba pritegnila kot magnet. V skromnem starem fičku sem v tisto, takrat tudi zemljepisno še pravo prvo Drago, ki je slovela po slastnih češpljah (izdatno smo jih obirali), pripeljal še dva od tistih treh ali štirih urednikov Kapelj, "idrijskih arhangelov, ki s posebne vrste kapljicami škropijo po svojih vernikih", tako nekako je bil duhovito nesramno zapisal Jože Javoršek o nas v Naših razgledih. Jaz sem bil že zdavnaj prej zasledovan, druge so v ta razširjeni pojav "socialistične in federativne domovine" spravile prav Kaplje, najbolj očiten znak naše "sovražne dejavnosti" pa je bilo *obiskovanje Drage*.

Bilo je nekaj drzne romantičnosti, nekaj očarljivega tihotapskega tovarištva in hkrati je bil ponos, da pripadamo tisti velikanski, nepriznani množici, ki sta jim slovenstvo in demokracija vrednoti, za kateri se spleča nekaj tvegati in morda tudi pretrpeti. Posledic se enostavno nismo marali zavedati in o tem nismo hoteli niti premišljevati. Pa so bile kar hude! Na marsikaj pa se danes spominjam s posebno nostalgijo. Nečo

sem se na Drago vozil skupaj z znamenitim tigrovcem, Tolmincem Albertom Rejcem. "Ali se zavedate", mi je dejal tá, po zaporih in skozi zasliševanja preskušeni narodnjak, "da naju bo gotovo posnel skriti udbovski fotograf, ko bova, recimo, ploskala kakemu ognjevitemu predstavniku naše emigracije?" Pogledal me je, se nasmehnil in me, pričakujoč pritrdilnega odgovora, prijateljsko zaupno pobaral: "Pa bova vseeno ploskala, ali ne?"

Draga je od vseh in od vsakogar, pa naj mi nihče ne zameri, če predvsem izpovedujem občutke tistih, ki smo do uresničitve slovenske pomladi živeli v komunističnem režimu. Udeleženci iz matične domovine smo bili kot nekakšne žejne duše, ki so se z užitkom napajale pri izvirih Drage - to so bili njeni predavatelji in razpravljajci. Kakor se rad zasanjam v začetke Drage, pa moram reči, da tudi vse njeno štiridesetletno, včasih kar razburkano valovanje, nikoli ni bilo za časom. Draga je odpirala nove poglede in je kritično ocenjevala sprotne pomembna slovenska vprašanja. Nekateri viški izjav predavateljev ali posegov iz občinstva so naelektrili in tudi intelektualno tako napolnili ozračje Drage, da se to dá opisati samo s Kocbekovimi verzi:

*Ta trenutek se nikoli več ne vrne,
bil je slaven hip med tihimi glasniki.
Z razodetjem je napolnil žejne žile,
sapa ga raznaša po večernih lehah.*

Draga bo zmeraj potrebna in dobrodošla. Nimam bojazni, da ne bi še naprej ustvarjalno prebujala Slovencev in povezovala njihove duhovne moči pri delu za ohranitev in nadaljnji razvoj slovenstva. Bog živi Drago!

Tomaz Pavšič

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXXIV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.

2. Na razpolago so sledeče nagrade:

PROZA	PESMI
prva nagrada 300 €	prva nagrada 150 €
druga nagrada 200 €	druga nagrada 100 €
tretja nagrada 150 €	tretja nagrada 70 €

3. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 1. DECEMBRA 2005. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset

tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).

4. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan - Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in v medijih. Vsi teksti osianejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2006. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Alojz Rebula

Vestalka Rupe

(Odlomek iz novega romana Zvonovi Nilandije)

“**A**li Nilandci izumiramo” - po tistem predavanju si je bila Norma zaželela ven iz šotora, zaželela si je bila zraka, zaželela si je bila noči.

A ko se je po diskusiji znašla zunaj na trati, je bila noč čudno irealna; čez njo je pridonela pesem *Avanti popolo alla riscossa* (Naprej, ljudstvo, na juriš!)...

Saj, na drugem koncu vasi se je začel praznik komunističnega tiska. Kaj bolj fantastičnega, je obšlo Normo, kot v enem koncu Sinjega dola isti dan praznovati prihodnost neke utopije, na drugem koncu pa naznanjati njen pogreb.

Rada bi bila imela koga ob sebi, ko se je napatila po pločniku proti robu planote. Rada bi si bila razdelila s kom pezo tistega predavanja, tiste vizije narodne smrti. Globoko vdihovaje jesensko noč se je skušala znebiti sama. Zakaj bi moral nilandski človek tukaj izumreti, potem ko je vztrajal na tej obali že tisoč dvesto let? Zakaj bi moral izginiti zdaj, ko je imel na voljo svoje šolstvo, svoj tisk, svoj radio?

Bila je nekako sredi poti do roba planote, ko ji je prišel naproti nekdo, po koraku sodeč moški.

“Dober večer,” je pozdravila, ko je šel mimo. Namesto odzdrava se je oglasilo: “Ti, mama?”

Bil je Saško, iz šotora je bil odšel pred diskusijo, zaželel si je bil sprehoda...

“Še diskusijo naj bi bil poslušal po tisti pogrebščini,” je rekel. “Sicer pa kdo je poslušal predavanje? Domačini? Kje pa! Domačini so bili na prazniku komunističnega tiska. Tisti domačini z nataliteto na ničli... Poslušali *Evviva il comunismo e la libertà* (Živela komunizem in svoboda!) in ploskali senatorju iz Rima. Slovenski predavatelj je govoril ubogi raztepeni diaspori... Tukajšnji človek Rupe ne čuti. Za matično Nilandijo Rupa ne obstaja. Če se je kdo udeleži, se pregreši. Če kdo hoče priti predavat sem, ga zaustavijo z grožnjami.”

“Ko si prišel v Rupo, bi moral vedeti, da prihajaš na manjšinsko gredico, Saško... In upoštevaj, da je simpozij namenjen predvsem intelektualcem.”

“Vsakdo je toliko intelektualec, da bi se ga lahko udeležil. Tu ni niti čuta za kulturo niti volje do življenja. To je en sam razpad.”

“Ali ni prav, da ljudje prihajajo te ljudi klicat k življenju od drugod?”

“Če ni v njih samih volje do življenja, jim je nihče ne bo dal.”

“Si kaj videl očeta?”

“Od daleč. Nisem šel k njemu. Vmes med nama je neki pogreb. Saj veš, kateri... Sicer pa ali ni že čas, da bi nehal delati to, kar dela?”

“Misli v pokoj.”

“Meni se gnusi, kar dela.”

“Upoštevaj, da je lahko za tem delom tudi idealna angažiranost za stvar. Z drugo besedo ideal. Obveščevalc je lahko idealist.”

“Se ti zdi, da je danes v očetu kakšen idealizem?”

Ko bi bila odgovorila, bi bila morala reči, da je Rasto delal, kar je delal, iz popolne ravnodušnosti. Iz cinične službe oblasti. Morda tudi iz strokovnega veselja.”

Pa je rekla: “Me pospremiš do pogleda na morje?”

“Samo za v posteljo sem še, mama.”

Ni mu bila to, kar mu je bila včasih... Potrta je šla sama do roba planote. Spodaj je gorel v svojih lučeh Tront, brezdušni mlin nilandskih usod. Začela se je vračati proti vasi. Nekje pri portonu ob pločniku jo je lepenka z napisom RUPA opozorila, da je šla mimo prostora prireditve. Vstopila je. Zanimalo jo je, kako je bil videti prostor ponoči. Onkraj dvorišča, v dolinici, kjer je bila šotorska hala, je bilo še živo. Dvorišče pred dolinico pa je bilo tiho in v temi. Smreka sredi dvorišča je bila piramida teme sredi teme. Na klopci pod smreko je sedel nekdo. Na Normin “Dober večer” je odzdravil starejši ženski glas, bolj vzdih kot glas.

“Sami tukaj v temi?” je rekla Norma.

“Zdaj sva v dvoje, duša.”

“Vam je morda slabo?”

“Ni mi slabo. Dobro mi je. Uživam Rupo...”

Upokojena profesorica iz Livane. Obiskovalka Rupe že od njenih začetkov sredi šestdesetih let. Njena oboževalka...

“Vse leto jo sanjam,” je ekstatično govorila neznanca. “Da pridem iz naših peščin v to oazo... Pod te palme svobode in domoljubja... V ponedeljek, ko ne bo nikogar več tu, ko bodo tu pospravljali in odnašali stole, bom jaz tu pod smreko... Ponovno se bom naužila Rupe, preden bom šla...”

“Vi ste vestalka Rupe...”

“Tukaj se zdravim. Tukaj se krepim...”

V hotelu bi se bila Norma rada razgovorila s Saškom, toda v njegovi sobi ni bilo več luči. Morda je bil res tako truden...

David Bandelli

Začetek

(Odlomek iz širše zasnovanega dela, morda romana)

Priporočeno na literarnem natečaju revije Mladika za leto 2004

I.

*Auf einem Häuserblocke sitz er breit.
Die Winde lagern schwarz um seine Stirn.
Er schaut voll Wut, wo fern in Einsamkeit
Die letzten Häuser in das Land verirrn.*

G. Heym, *Der Gott der Stadt*

Navadno smo v tisto kavarno hodili ob sobotah zvečer, pa še to ne tako redno. Tistega dne pa nas je tja gnala sla po praznovanju, še sam ne vem česa. Dejstvo je, da smo se v Bierhausu (tako smo imenovali Caffè Vittoria na Travniku) zbrali Matjaž, Dario, Martin in jaz. Dario si je zraven pripeljal neko blond lepotico, ostali pa smo v tistem zakajenem ambientu lepše shajali brez ženskih interupcij, ker smo se v tem okolju spuščali v "moške" pogovore, če jih tako lahko sploh opredelim, in neznansko nam je bilo zoprno, ko se je v kakem momentu v živahnost debate vrinil visoki - nekoliko opičji - glas blondinke, ki je Daria obsipavala z vsemi mogočimi vprašanji: "Ljubček, zakaj pa govorite v taki spakedranščini. Nič vas ne razumem!" ali: "Srček, daj se z mano pogovarjat, ne pa vedno s tvojimi dedci." Ženska je prihajala iz Nove Gorice ali okolice, kaj vem točno od kod, in je bila ena od tistih, ki niti ne vedo, da v Gorici, tisti, ki jo oni iz razlikovalske vneme imenujejo Stara Gorica, živijo Slovenci in to taki, ki imajo slovenske šole, društva, cerkve in stranke. Že zaradi tega neznanja nas je (sicer samo tri od družčine) prizadela, ker je udarila v naš samobitniški ponos. Zato smo jo (žal samo) z mislimi včasih sestrelili, ko je odprla usta s svojimi bedastimi vprašanji. Dario pa se zanjo ni niti zmenil, verjetno je bila to ena od njegovih mnogih eno-nočnih avantur, Martin pa mi je ob izhodu iz Bierhausa izrekel milostno sodbo nad njenim obnašanjem: "Kaj hočemo, če je pa blondinka ...".

Moška družčina smo debatirali o lastnih kratko-ročnih načrtih. In ker je govor večkrat prešel na strokovna področja našega študija, smo sovražili, da je

vstopil kak glas, ki je bil skoraj vedno ženski, in pretrgal s kako banalno mislijo naše včasih prevzema-joče pogovore; zato smo *a priori* odklanjali žensko družbo, da bi se pred takimi scenami obvarovali.

Nismo se mnogo videvali. Edino z Martinom sem bil v tesnem stiku, ker je tudi on študiral na *Filofak-su* v Ljubljani, z ostalima pa bolj redko, kajti sedaj, ko sem bil pred zaključkom svojega uradnega dela študija, se je moj čas za 'tovarišanje' obratno sorazmerno manjšal z odlašanjem pisanja diplomske naloge.

Tistega naključnega večera - včasih še sedaj razmišljam, če je bil res tako naključen - smo po ustaljeni tradiciji naročili vsak svojo, ne bom rekel najljubšo, marveč najobičajnejšo pijačo - pivo. Zame in za Martina malo temno irsko, za Matjaža svetlo pol-litersko Gösser, Dario si je pa privoščil Coronu, najbrž ker je bil od vseh nas štirih najbolj premožen in obenem najbolj eksotičen (glede na to da mu je oče plačeval že pet let klavrno neuspešnega študija prava v Trstu in glede njegovega okusa, kar se tiče deklet, saj si je izbiral taka, ki so bila podobna filmskim lepoticam, ki si želijo le denar, lep avto in moškega žrebca ...).

Prvi me je nagovoril Martin: "Kako je z diplomom?"

"Ah, saj veš, ko imaš čas za bedarije, ti zmanjka časa za resne stvari," sem mu odvrnil, "ker pa se jaz od vedno posvečam bedarijam, tudi glede študija, ki sem si ga izbral, mi je časa za resne stvari ostajalo vedno manj. Vsekakor, če odgovorim na tvoje vprašanje - srednje. Novembra želim diplomirati, pa smo septembra in sem šele pri drugem poglavju črtica biografiji. *Fa ti ...*"

"O čem pa pišeš?"

"Kaj ti nisem povedal že stokrat? Georg Heym in evropski ekspresionizem", sem odgovoril nekoliko užaljeno, Martin pa je dejal: "Naslov, ki ima bolj malo nemcističnega ..." Martin je študiral primerjalno književnost in nisem še videl človeka, ki bi bil tako zaljubljen v svojo stroko, kakor je bil on. Sicer je bil tudi edini, s katerim sem se lahko pogovarjal o

književnosti skoraj na isti študijski ravni. Menda je med mano in njim veljal tih dogovor, da vsakokrat, ko se srečava, pride do debate o nemški književnosti. On jo je literarnoznanstveno opredelil, jaz pa sem jo analiziral skozi prizmo jezikoslovca, ki bolj gleda na umetniški učinek literature kakor na njeno jezikovno plat. In tudi tisti večer je do debate prišlo.

“Veš, da je meni Heym najboljši med nemškimi pesniki?” je rekel.

“A ga poznaš? Čestitam. Ko omenim to ime, me vsak pogleda, kot da bi hotel reči: ‘Ja, saj sem ga moral zagotovo kje slišati, vendar me je sram priznati, da ga nisem nikdar ‘...’”

“V šoli (vedno se je o akademskem študiju tako izražal) ga nismo niti mi jemali, a poznam ga iz svojih zanimanj za poezijo. Zdi se mi, da v slovenščino ni preveden.”

“Tako je. Zakaj ti je pa najboljši? Mene ni prepričal ob prvem stiku, šele ko je profesor rekel, da je to dober pesnik, sem se zagledal vanj. Na žalost sem se navadil, da moram svoje mnenje potrditi s kako višjo instanco, in profesor mi je bil v tistem trenutku taka instanca. Vsekakor ...”

“Najboljši mi je zato,” mi je vpadel v besedo s svojo očarljivo nevpadljivostjo, “ker je po mojem ujel duh časa, v katerem je živel. Poglej: deseta leta tega stoletja, kaos, pripravljamo se na vojno, ki naj bi bila odrešujoča. Vsi literati umetniki politiki si je želijo, vendar ne vedo, kaj sploh je, ker take vojne doslej še ni bilo. In Heym je preko poezije uspel dokazati, kje živimo. S tisto pesmijo o Baalu na strehah mesta je opravil čudovito notranjo primero za svet, v katerem smo. Baal je nekaj, kar nas drži takorekoč za vrstico, nas vodi, mi tega ne vemo oz. nočemo vedeti. Metafizični nihilizem je pač naredil svoje. In človek je izgubljen. *Altro ke* nadčlovek. Veš, kako je tista: Bog je mrtev. Nietzsche. Po drugi strani pa: Nietzsche je mrtev. Bog. No, Heym je uspel izraziti zgubljenost človeka v mračnih letih, ki - če mene vprašaš - so bila bolj mračna kot srednjeveška, kjer si vsaj vedel, kdo je vladal; v prvih letih *devetstoja* (rekel je dobesedno tako) pa nisi vedel, kje iskati grešnega kozla. Vidiš, takrat je nastal ekspresionizem, trajal pa malo, dokler je trajala zgubljenost. Potem je prišel *uni mona* od Hitlerja in naredil svoje ...”

Poslušal sem ga z zanimanjem, nato pa: “Govoriš boljše kot marsikatera literarnoteoretična razprava, moral bi te omenjati v svoji bibliografiji. Verjetno bi imel problem z navajanjem vira. Martin Peršič: Pogovor v Bierhausu, založba Štirje fantje p’r mizi ob piru, Gorica 1999. Ja, tako bi bilo verodostojno ...

No, če pomislim na to, kar Heym piše, je ena sama sivina. Ustvarja take podobe, da si jih predstavljaš odete v meglo, ki skriva za seboj kake demone, ki se ti bodo razodeli in te uničili komaj boš v tisto meglo sam prišel. Sicer je bil on vojni entuziast, ampak so bili to takrat vsi v vseh literaturah: Marinetti, Blok, D’Annunzio (in kako bi tedaj vedel, da mi bo to ime usodno?), Majakovskij, Leonhard, pa še kdo, ki ni bil futurist, a je takrat živel. Okej, Heymu ni bilo dano doživeti vojne, na srečo ali pa tudi ne. Umril je - ironija usode - pri drsanju na nekem ledenem drsališču v Berlinu leta 1912. Pri, mislim, petindvajsetih.”

“Ον οι θεοι φιλουσιν αποθνησκει νεος!” se je v pogovor vključil Matjaž, ki je do takrat bil verjetno prisiljen poslušati tarnanja blondinke in slediti patriarhalnemu Dariovemu kajenju.

“Že spet melješ to grščino, *ma* kaj je nisi *štuf*?” mu je osporaval Dario, nekdanji sošolec iz klasičnega liceja. Jaz se s to klasiko nisem opajal. Izbral sem raje študij na slovenskem znanstvenem liceju v Trstu, kar je Matjaž spoštoval, saj njemu ta možnost ni bila dana, čeprav vem, da si jo je želel. Kljub temu je svojo nalogo presneto dobro opravil, tudi če je izbral nepravo šolo, kot je vedno govoril, in se za nameček vpisal na Fakulteto za diplomatske vede v Gorici in z dobro selekcijo opravil sprejemne izpite nanjo.

S svojim študijem pa nisem bil pretirano zadovoljen. Germanistika. Po znanstvenem liceju, kjer te je sama matematika in fizika. Sploh ne vem, zakaj sem se tako odločil, vem le, da sem se hotel vpisati na nekaj, kar bi bilo strogo neznanstvenega. Prvič: jezik, drugič: latinščina, ki je jezik znanosti; tretjič: slovenščina, ki je preveč slovničarska, četrtič: italijanščina, kar bi mi bilo kot študirati nekaj, kar vsi že znajo; petič: angleščina, ki jo govorijo še ptiči. Kaj je ostalo? Nemščina. Seveda v Ljubljani, kjer je vsaj univerzitetno vzdušje plemenitejše kot v zatohlem Trstu.

Na kako književnost ali filozofijo sploh nisem pomislil, takorekoč obšel sem ju kot obidejo neizurjeni vojaki mino, ne ker bi jo hoteli obiti, ampak ker jo spregledajo. Pa tudi znanstveni sta se mi zdeli. Ampak, kaj sploh dandanes lahko označimo za neznanstveno? In tako sem obdržal nemščino.

Takrat je za nekaj trenutkov prevzel besedo Dario: “*Ou*, fantje, kaj ste vedeli, da sem prejšnji dan šel na srečanje istrskih beguncev?” Dario je bil eden od tistih, ki se imajo za komuniste samo, ker jim je desnica antipatična, in se potem vozijo v beemveju, a kljub temu ni bil slab fant, mogoče le malo banalen. Takih je pri nas polno.

“Ja? In kaj je bilo tam?” je vprašal ravnodušno Martin.

V pogovor se je vključil še Matjaž, ki je dejal: “Ah, *solite robe*, ta črni, ki diskutirajo o fojbah, od koga je Istra, kdo je pobil tega in tega in podobno in takodalje, kajne?”

“Tako,” je prikimal Dario, “samo da ti ne veš, kake so tvezili? Grozno. Ob eni taki izjavi, da so *ištrijani* politični begunci in da jim mora Italija nuditi čimprejšnjo vrnitev nepremičnin, sem se kar naglas zasmel. Če so optanti, kaj jim bo vračala? Opeko za opeko, da si zgradijo tam hišo, bi jim lahko vrnila ...”

“Ta od opeke je stara, Dario,” sem mu odvrnil.

“... Ampak vseeno dobra,” je rekel Matjaž, ki je bil na te stvari občutljiv. Si ga predstavljate? Italijanskega državljana, ki se izdaja za diplomata italijanske države in se sam nima za Italijana. Paradokso na kafkovsko ...

Edina, ki jima je bila pri srcu narodna zavest, sta bila Matjaž in Martin. Prvi jo je dobil od vzgoje in zgodovinskega smisla: izbrili smo si naš status, prav je, da se právdamo za svoje pravice, je govoril. Martin je bil Slovenec bolj po srcu. Tak, ki izbere študij v Ljubljani, da ne bi hranil italijanskih univerz, tak, ki pravi, da je narodna zavest izbira, kot mu je bila izbira Bog in krščanstvo (edini izmed nas, ki je bil izpovedan vernik), tak, ki je v svojem krščanstvu utemeljeval svojo narodnost. Verjetno sem ga zaradi te njegove neomajne vere v Absolutno tudi občudoval. Zdel se mi je ... različen, nekako. Dario je bil proti narodnostni biti zaradi svojega pseudolevičarskega statusa, jaz pa sem bil do nje bolj brezbrizen. Edina dolžnost mi je bila ta, da sem gojil svoj jezik, obdržal tradicijo in spoštovanje do slovenskega človeka v Italiji, kar je bilo naravno, ideološko neobremenjeno, in da sem cenil različne od mene. To je vse. A fašistov vseeno ni maral nihče izmed nas.

Bionda je takrat poslušala naš pogovor s tipičnim blondinskim izrazom (le kdor ga je kdaj videl, bi ga razumel) in ob koncu vsega, ko smo obredli tudi aktualno politično situacijo z vzponom sredinskolevičarske koalicije in njenimi iluzijami, se je z neko izjavo na veke vekov zamerila vsem okoli mize zbranim, kar sicer ni bilo težko. A da bi tudi Daria, tega sredozemskega latin loverja presenetila, da se je jasno videlo na njegovem obrazu izraz ogorčenosti in pomilovanja obenem! Kaj takega! Vendar tudi on ni zdržal notranjega vzgiba, ki je nastal, ko je vprašala, čisto nedolžno in povsem naravno: “Ja, kdo pa so fašisti?”

Očitno je bila takrat užaljena vsaka kal narodne zavesti, ki jo je imel v sebi vsak izmed nas, če jo je sploh imel ...

A vtem se je Usoda, Bog, Baal, ki nas drži za vrstico ali neki Kajvemkaj kruto poigral z menoj.

Še čakal nisem, da se bo kaj nenavadnega zgodilo tisti večer.

Pa - naključno ali ne - se je.

II.

Naključja vedno smrdijo po nenaključjih...

Dylan Dog

Zgodi se včasih, da so tvoje misli tako obsedene z nečim, da se potem niti ne zavedaš, da se tisto, kar si takrat mislil, res dogaja. In tisti večer so se skozi moje možgane prožile misli o vojni, o Heymu in njegovem fascinirajočem odnosu do nje, o tem, kako bom ta dejstva vključil v svojo diplomsko nalogo in ... o tem, kako bo Dario zaključil večer s svojo blondinko. Sicer me je to zadnje manj zanimalo kot prejšnje zadeve, a medtem ko sta se Dario in njegova ženska pogovarjala o novih ženskih lepotilih, mislim, vsaj sodeč po Dariovem (ne)zanimanju za njeno govoričenje (še vedno rahlo opičje ...), smo z Matjažem in Martinom ugibali, kako se bo večer zanju končal. Trditve: po Matjažu s spušenim sedežem beemvejca in z neuspelim “poskusom posilstva”; po Martinu pred njeno hišo s pozdravom in nato flašo ruma, da bi vse pozabil; jaz pa sem menil, da ji bo Dario v svoji nonšalantnosti povedal vic o blondinkah, ki ga bo ona razumela šele naslednji teden in mu ne bo odpustila žalitve ter ga ne bo nikoli več želela srečati. Skratka, najbolj časovno zavlečena, absurdna, a najbolj odrešujoča rešitev.

Kasneje sem izvedel, da se je stvar zaključila nekoliko drugače. Blondinka se je opijanila do onemoglosti, Dario pa jo je moral dobesedno nesti domov, kjer sta jo oče in mati (bila je mladoletna) nestrpno pričakovala in opsovala Daria s *prekletim Taljanom*, potem ko jima je razvajeno hčerko pripeljal po petih nadstropjih - seveda brez dvigala - domov, ko mu je bila prej pobruhalna usnjene sedeže beemvejca, kar ga je najbolj razjarilo. Izkupil jo je s tem, da je ni smel več videvati. In to je bila zanj velika odrešitev. Konec koncev ni Dario tako neumen, kakor zgleđa.

Vseeno pa so me morale misli o pesnikih, ki si želijo vojne, o tem, komu bi se pridružil, če bi izbruhnila nova vojna in o marsičem zraven.

Medtem ko smo svoj čas krajšali z besedičenjem in pogovori, ki so bili bolj ali manj resnobni, se je v prostoru okoli nas začel zrak polniti z napetostjo. Neki človek, ki je zgledal rahlo zanemarjen, vsaj od daleč, je začel zalezovati natararja, naj mu nalije deci vina (seveda je bil to verjetno petnajsti deci ...), ker pa ga ta ni hotel, se je mož silno ujezil, dvignil glas in obenem pozornost gostov okoli sebe.

Govoril je italijanščino, ki je vsebovala neki tuji naglas: "Ti se z mano ne boš tako obnašal!" je rekel natararju, ki pa se ni dal prestrašiti. Potem ko sta še par minut diskutirala, je slednji omenil policijo, mož pa je brž utihnil.

Mislil sem, da bo s tem vsega konec, a če bi bilo tako, bi iz tega ne nastalo nič, niti ta pripoved.

Mož se je pričel ozirati po naši mizi in sklepam, da sem bil edini, ki je to opazil. Obveljalo je klasično pravilo, da če nočeš, da se nekaj zgodi, se to zagotovo bo. Od vedno nisem maral ne pijancev ne vsiljivcev, ker sem se jih bal. In tudi tisti večer nisem hotel imeti opravka z njimi, z njim, pravzaprav. A človek obrača, bog obrne, pravijo, in kljub temu da nisem verjel, da bog obrne, ampak da obrnejo okolje, trenutek, dednost in marsikaj zraven (takrat me je nekako zanimal Comte, ki sem ga trmasto izgovarjal oksitonsko, z naglasom na e), se je zgodilo ravno to, česar nisem želel. Mož se je približal naši mizi.

Mislil sem sicer, da se bo posvetil blondinki, a glej ga vraga, najprej je ogovoril mene. Ničesar nisem razumel, kar je povedal. Jezik se mu je zapletal, pogled mu je bil odsoten, začel pa je nekako veselo, češ, kaj se toliko pogovarjamo, ko smo mladi in bi lahko pili, imeli žensk na pretek, se zabavali in kaj vem še kaj zraven.

Sprva se sploh nismo menili zanj. Ko pa mi je postalo tesnobno v prsah, ker so me taki ljudje vedno navdajali s tesnobo, sem ga ogovoril: "Lahko bi, prosim, zaključili s to debato? Zdi se mi, da ste nas že preveč nadlegovali".

Mož je najprej utihnil, potem pa je nadaljeval z resnim tonom.

"Ti nisi bil vojak, ne?"

"Kaj ima to opraviti s tem?" sem rekel.

"Ima!" je odvrnil, jezeč se. "Ti ne bi nikoli obljubil zvestobe naši domovini, naši prelepi domovini, saj se ti vidi. Ti nisi kakor jaz, ki sem svojo zvestobo obdržal do konca in še več. Jaz sem sposoben umreti za domovino, da bi bila odrešena vseh nesnag in

nadlog!!! Ti si *en* preklet komunist, ki nas ne mara. Sem slišal prej, ko ste govorili po slovansko (rekel je: "parlavate in slavo"), vendar pazite se. Iztrebili vas bomo, kot je to storil Hitler z Judi!"

"Hitler ni iztrebil nobenih Judov! Kaj bi hotel od nas, fašist?!" je burno hrumel nad njim Matjaž, ko sem ga skušal pomiriti, preden bi mu segel v lase.

"Fašist, da! In ponosen, tudi!"

"Kdo te je poslal?" sem ga vprašal in razbil napetost ter jo spremenil v začudenje.

"Pijan sem in ne vem, kaj pravim" je rekel mirno, "a poslal me je rod tistih, ki pripravljajo novo revolucijo, po D'Annunzиеvem zgledu. Želimo osvoboditi to prekleto zemljo, posejano z gnezdi slovanskih gadov! To ni šala, da veste. Le povem vam. Ne boste več dolgo nakladali svojega prekletega 'per zakaj'. Iztrebili vas bomo!"

"Kdo?" sem vprašal bolj zainteresirano kot protivno.

"Ni pomembno!" je kratko usekal in se opotekel ob stol, kjer je sedel Matjaž. Še enkrat nas je ošvignil s pogledom, verjetno hotel še nekaj reči, a précej odšel skozi vrata ven. Martin je stekel za njim, ko se je vrnil, pa je povedal, da ga ni več opazil. Verjetno je zavil skozi tunel v neznanu. V temo, verjetno. Ne. Ne verjetno. Gotovo.

Sledil je trenutek neke gromke tišine. Take, kot da bi se bili vsi zagledali v nekaj magičnega in strašnega obenem. Denimo v padajočo kroglo sončne svetlobe, ki bi nas zdaj zdaj objela s svojo uničujočo strastjo in toploto. In seveda padla na nas.

Tišino je presekala Dario, srboritež, ki je nonšalantno izjavil: "Kaj ni bil D'Annunzio tisti, ki si je dal odvzeti rebro, zato da bi si ga lažje ..."

"Daj no, kaj se greš zdaj?" ga je popravil Martin "misliš, da je človek govoril resnico? Pijan je bil, da bi ga niti udarec z lopato po glavi ne predramil iz tiste alkoholne blaženosti. Fašist pač, eden tolikih, ki so ga hlapovi pijanosti zbudili iz revolucijskega in prepovedanega sna, da je lahko izrazil tisto, kar misli. Kar je žalostno, je to, da je rohnel proti nam, Slovencem. Mislím, da se v Gorici kaj takega že dolgo ni zgodilo."

Vstopil sem v pogovor: "Če grejo fašisti rohnet proti nam, le kadar so pijani, si ni *obetavati* slabega, Martin. Kadar se Slovenec opije, vzame svoje najboljše orodje oziroma orožje, to se pravi vile, grablje in kako sekirico za bolj vroče, flaškico zraven in hajd. Grad gori, fašist beži! Kar se tiče alkohola, nas ne morejo premagati. V imenu Laškega, Uniona in terana."

Smeh.

“Že res,” je nadaljeval Matjaž, “toda zdel se mi je strašno resen, ko je to govoril. Je sploh možno, da obstaja kaka bratovščina, ki bi imela kot cilj iztrebitve Slovencev ali kakega drugega naroda?”

“Po moje ne!” je odsekal Martin.

“Zakaj pa ne?” sem ostale presenetil. “Poglejte: nekaj mladih se zbira po svoje, recimo v kakem baru ali lokalu, v Caffè Venezia, na primer. Seveda so vsi enakih idej, liberalnonacionalnodesničarskih, recimo. In recimo, da so večinoma intelektualci, *ferderbani* intelektualci, a vseeno intelektualci in še ekstremisti povrh. Berejo raznorazne knjige, ki pričajo o vzorih fašistoidnega ideološkega boja: *Mein Kampf*, *Protokole Sionskih modrecev*, Gentileja, Mussolinijeve govore, D’Annunzia, Nicolaja Gianija pa še *Manifest*, da bi bolje poznali sovražnika in *magari* povablajo na diskusije kake vzorne zglede ter se z njimi pomenkujejo o možnostih uveljavljanja - imenujmo jo - fašistične revolucije. S temi veljaki, ki so v naši deželi že krvno sovražni do različnih narodov, skujejo načrt, kako bi dejansko uresničili to možnost in ga na skrivnem obdelujejo, dokler ne bodo nekega dne zagospodovali in iztrebili narode, ki ne pripadajo *italianissimi Venezii Giulii*.”

“Dobra teorija, verodostojna tudi ... za v roman,” mi reče Matjaž.

“Ti, Mihael Rosini, nekdanj Rožič, za prijatelja Miha, imaš tako bujno domišljijo, da se niti ne zavedaš, kaj v resnici govoriš. Pazi, ker te bom psihoanaliziral. Ti izražaš samo mržnjo do sovražnika, ki je v tem primeru fašizem, ker je tvojega starega očeta - nonota, po slovensko - oropal identitete, mu nadel poitalijančen priimek in nenazadnje tudi konfiriral. Sovraštvo, zate, ki veruješ v dednost, se pa prenaša iz roda v rod. In sedaj je prišlo do tebe, občutljivega nezavedno zavednega narodnjaka, in ga tlačiš z nerazumljivimi teorijami. Vse le zato, ker je bila tvoja identiteta oropana s tistim Rosini. Povem ti, da bi bila bolj oropana, če bi te namesto Rosini bili prekrstili v Cornetto. Rožič ...”

“Hvala za lekcijo psihoanalize. Sicer poceni, toda hvalevredne, gospod Peršič,” sem rekel Martinu, ki je mojo teorijo razdril s prefinjeno ironijo. Še Dario je odprl usta v nezaskrbljeno mladostništvo: “Fantje! Bil je pijan *ku mina*. Kadar ste vi pijani ne govorite bedarij?”

“Miha jih govori tudi, ko je trezen ...” je obrnil v šalo Matjaž.

“... Vse kar sem hotel reči,” je nadaljeval Dario,

še nikoli tako resnoben, “je to, da se nima smisla obremenjevati s temi stvarmi. Prišel je, nas napadel in šel. Nihče ga ne bo več videl. Nima smisla se zgubljeni v žlici vode, res ne. Raje pojdimo kam drugam, da se prevetrimo od tega ‘neljubega dogodka’.”

Zadnji dve besedi je izrekel z retoričnostjo in vzvišenostjo ...

Ta mladostni Dario. Počasi sem tisti večer začel gledati nanj manj obsojajoče, manj egoistično. Edini, ki je predlagal “prevetritev”, da bi se otrsli pepela žalostne preteklosti. Res smo šli, vsi štirje s priveskom blondinke, a D’Annunzio je vzbujal v meni čudne sume. Odločil sem, da takoj ko pridem domov, si nekaj njegovega preberem.

Vladimir Kos

Marija, Tvoje ime

*V smehljaju iz vrtnic je Tvoje ime
in veter ga v harfo šepeče
na strune, ki vežejo v pesem srce,
Marija, na strune ljubeče.*

*“Devica in mama” je Tvoje ime,
in “Angelska majska Kraljica”.
Vse to in “Brezmadežne duše dekle”
in “Rajskih gozdov Golobica”.*

*In vendar najslajše “Marija” zveni -
kot Gabriel Te je pozdravil,
s pogledom v iskrece se Tvoje oči,
s poklonom, ko vse je opravil.*

*Marija, poklanjam Ti s pesmijo maj,
vse vrtnice z našimi trni:
ko Tvoj se dotakne jih mamin smehljaj,
se svetijo, skoraj srebrni.*

*Tvoj z junijem julij je, vroči avgust,
ko v nas zagori hrepenenje
in slutimo pesem vnebovzetih ust
o svetu, ki ves je življenje.*

Ivo Jevnikar

Vloga povojnih beguncev v našem zamejstvu

Letošnji XII. Tabor Slovencev po svetu, ki ga je v Ljubljani priredilo Izseljenško društvo Slovenija v svetu, se je spričo 60-letnice konca vojne in začetka begunstva za tisoče rojakov 2. julija začel s strokovnim pogovorom o vlogi slovenskih beguncev pri utrjevanju narodne zavesti v zamejstvu. Razpravo je vodil zgodovinar dr. Andrej Vovko iz Ljubljane, referata pa sta prebrala ravnatelj dr. Janko Zerzer iz Koroške in časnikar Ivo Jevnikar iz Trsta.

Zerzer je prikazal položaj beguncev iz Slovenije, ki so se zatekli na Koroško, nakar se je zadržal pri tistih, ki so se integrirali v tamkajšnjo narodno skupnost, pri težavah, ki so ovirale boljše povezovanje, a tudi pri neprecenljivi vlogi, ki so jo v verskem in kulturnem življenju odigrali zlasti begunski duhovniki, predvsem salezijanci.

Jevnikarjev prikaz, ki zadeva našo narodno skupnost v Italiji, pa tu objavljamo v celoti.

Od leve: dr. Janko Zerzer, dr. Andrej Vovko in Ivo Jevnikar 2. julija 2005 o slovenskih povojnih beguncih.

Slovenska zahodna meja in današnje zamejstvo v Italiji, ki obsega obmejni pas v pokrajinah Trst, Gorica in Videm v deželi Furlaniji-Juljski krajini, sta v "kratkem stoletju", ki gre od izbruha I. svetovne vojne do padca komunizma, doživela take premike prebivalstva, kakršnih verjetno ni bilo od časa preseljevanja narodov in - morda - madžarskih ter turških vpadov.

Ob italijanskem napadu na Avstro-Ogrsko leta 1915 je že moralo v begunstvo v Italijo veliko Slovencev, katerih kraje so v prvem zaletu osvojili Italijani, še več pa se jih je moralo umakniti v notranjost cesarstva zaradi soške fronte in uničenih mest ter vasi.

Leta 1918 so začele italijanske oblasti izganjati Slovence in druge, ki niso bili doma na zasedenih ozemljih Primorske. Sledil je beg pred fašističnim zatiranjem in gospodarsko krizo - morda 100.000 ljudi - v Jugoslavijo, Argentino in drugam. Razen duhovnikov in nekaj odvetni-

kov je odšla skoraj vsa inteligenca, ali pa je bila premeščena v notranjost Italije. Poglavlje zase so še nesrečne opcije za tretji rajh v Kanalski dolini po letu 1939.

Med II. svetovno vojno - in tu se bližamo naši temi - se je začelo vračanje posameznih primorskih emigrantov, recimo s Štajerskega, da bi se izognili nemškemu izseljevanju, a tudi iz osrednje Slovenije, ki je bila tako in tako pod Italijani. Pojavili so se tudi na Primorskem rojeni aktivisti revolucionarnega in protikomunističnega tabora, saj je državljanska vojna zajela, pa čeprav v drugačnih oblikah in razsežnostih, tudi Primorsko.

POLOŽAJ MAJA 1945

Konec vojne in zmaga partizanskih sil sta imela na Primorskem glede beguncev različne učinke kot na Koroškem. Medtem ko so se domobranci in civilisti umikali na slovensko ali slovenskemu bližnje območje na Koroškem in so -

tisti, ki niso doživeli tragedije vračanja, - tam dobili začasno ali večletno zatočišče v taboriščih ali med domačini, je bilo pri nas drugače.

V Trst so partizani vkorakali že 1. maja 1945, zato kakega begunskega vala proti Trstu takrat ni moglo biti. To velja tudi za Gorico, saj so se takrat umaknili v Furlanijo prek Soče in Gorice - že kot slovenske trupe jugoslovanske kraljeve vojske v domovini - primorski domobranci, četniki in tudi nekaj civilistov, vključno z nekaj goriškimi izobraženci. Njihova pot je vodila v taborišča Visco, Riccione, Cesena, Forlì, Eboli itd.

Nekaj tisoč slovenskih beguncev pa je v Italijo nekoliko kasneje prišlo iz Koroške. Namestili so jih v taborišča Monigo, Servigliano in potem niže proti jugu.

A ta taborišča so bila popolnoma odmaknjena od sedanjega zamejstva, kjer je bila tudi posebna Zavezniška vojaška uprava. Predvojna Julijska krajina je bila od 12. junija 1945 do septembra 1947 z Morganovo linijo razdeljena na Coni A in B, nato je nastalo Svobodno tržaško ozemlje, ki je trajalo do oktobra 1954.

Benečije, Rezije, Kanalske doline ne omejnjam, ker so pri temi, ki jo obravnavam, odigrale skromnejšo vlogo.

Zlasti Trst in Gorica pa sta kmalu postala vabljiva za politične begunce, ki so imeli tu korenine ali ki so dobili možnost zaposlitve - nedaleč od domačih krajev - v zavezniški upravi: šola, radio itd. Prihajali pa so v dokaj sovražno okolje, ki še danes večinoma težko razume medvojno dogajanje v osrednji Sloveniji.

KARAVANE PROTI GORICI

Begunska vala iz Slovenije v sedanje zamejstvo sta nastopila kasneje, ob razmejitvi leta 1947 in ob razdelitvi Svobodnega tržaškega ozemlja leta 1954. Obakrat je bila dana možnost opcije za Italijo, pred tema datumoma in po njiju pa je bilo veliko samotnih begov prek meje.

Ker je ta del naše skupne zgodovine malo znan, mi dovolite, da preberem odlomek iz uvodnika *Obtožujemo*, ki ga je 15. junija 1949 objavil goriški tednik *Katoliški glas*:

“V imenu krščanske kulture ter dostojanstva človeške osebnosti najodločneje protestiramo pred vso svetovno javnostjo proti okrutnemu ravnanju jugoslovanskih obmejnih stražnikov, ki brezsrčno pobijajo vse nesrečneže, ki bežijo iz Titove Jugoslavije v svobodni svet. Saj skoro

ni tedna, da bi nas ne pretresla kaka nova tragična vest o zopetnih krvavih žrtvah. Tako so tiovci prošli teden pri Cerovem v Brdih enostavno zaklali 26-letnega mladeniča iz Šmartnega, ki se je baje odpravljal preko meje. Pokolj nesrečnih žrtev iz Nove vasi pri Opatjem selu dne 10. t. m. pa vpije naravnost v nebo ter je upravičeno izval najostrejšo obsodbo pri vsem našem ljudstvu. (...) Slovenski narod je že davno obsodil komunizem. (...) Obsodile so ga stotine primorskih družin z Bovškega, Kobariškega, Kanalskega in Brd, ki so februarja in septembra 1947, tik pred priključitvijo, zapustile domačije in v dolgih karavanah bežale proti Gorici in med benečanske brate. Ne! Niso bežali pred Jugoslavijo, ampak pred komunistično tiranijo!”

Tudi teh žrtev se moramo spomniti. Mnogi optanti so svojo izbiro kruto plačali s tem, da jim, na primer, v Gorici oblasti niso dovolile vpi-sati otrok v slovenske šole.

KDO JE BEGUNEC?

A tu se tudi pojavlja vprašanje, koga lahko štejejo za slovensko politično emigracijo v italijanskem zamejstvu.

Primorci, ki so se pomaknili v sosednjo vas, a prek mejne črte, so to le delno.

Je dovolj opcija, apolidski potni list?

Je bil rajni svetovno znani slikar Zoran Mušič, rojen v Bukovici, torej po letu 1947 na jugoslovanskem ozemlju, ki ni hotel ostati v Ljubljani, politični emigrant? In pred sto leti rojeni slikar Milko Bambič, rojen v Trstu, primorski emigrant med obema vojnama v Ljubljani, ki je bil po vojni v Trstu povsod lepo sprejet, a mu je, kot vidimo v vodniku po Arhivu Republike Slovenije, Federalni zbirni center zaplenil to, kar so našli v njegovem stanovanju, kot ostalim emigrantom?

Je potrebna idejna, politična drža, odnos do režima doma?

Ni tu mesto za razreševanje teh vprašanj. Poudariti pa je treba, da na Tržaškem in Goriškem ni bilo take emigrantske skupnosti, kot jo poznamo - v malem - še danes v Špitalu na Koroškem, v velikem obsegu pa v Argentini, ZDA, Kanadi.

Gre za nekaj desetlin, sprva stotin posameznikov, zlasti izobražencev, ki so vsekakor pustili pri nas globoko sled. Brez njih bi bila naša skupnost nedvomno revnejša, idejno manj razgibana, čeprav je bilo veliko konfliktov. Okrepili

so vseslovensko, ne zgolj lokalistično čutenje, poživili slovenski jezik in kulturo na pogorišču četrstoletnega hudega preganjanja.

Begunci v Trstu in Gorici, ki so obstali na teh tleh kljub zelo nenaklonjeni italijanski politiki, saj so jim desetletja in desetletja zavračali prošnje za italijansko državljanstvo in so zato ostajali brez služb (to učinkovito opisuje v nekaterih črticah pisatelj Vinko Beličič), na njihovih dosjelih na kvesturah pa je pisalo: "Poučuje na slovenski šoli" ali: "Aktiven v slovenskih društvih", so se v ogromni večini z leti povsem vključili v zamejsko stvarnost. Ostali so pričevalci posebne slovenske zgodbe in tragične preteklosti, ostali so dragocena vez med matico in zdomstvom, posredniki kulturnih stvaritev, ki so bile v Sloveniji prepovedane, a z minevanjem desetletij so postali del manjšinske skupnosti, zlasti če so si tu ustvarili družine. Saj so končno delali na slovenskih tleh, ne na tujem.

Nekaj izjem je bilo. Borec za neodvisno slovensko državo Franc Jeza, hotelir Vinko Levstik, pisatelj in pesnik Vinko Beličič so bili do smrti izraziti politični, idejni emigranti.

Na Goriškem se je prisotnost beguncev iz osrednje Slovenije bistveno zmanjšala ob povratku Italije septembra 1947, ko se jih je nekaj izselilo prek morja, nekaj pa preselilo v Trst. Trst pa je bil do konca Svobodnega tržaškega ozemlja leta 1954 in še malo dlje močno zaznamovan s dejavnostjo slovenskih beguncev.

NEIZBRISNI SLEDVI

Kolikor poznam našo polpreteklost, je bil njihov delež pri obnavljanju slovenskega šolstva in pri utrjevanju slovenskega jezika prek radia in na odrih bistven. V Trstu - to ne velja za Gorico - je bil bistven tudi pri vzpostavljanju javnega delovanja katoličanov. Edinole politični emigranti - in to ne vsi - so od vsega začetka ohranjali živ ideal samostojne Slovenije. Dokaj pomemben je bil njihov delež tudi na cerkvenem, prosvetnem, vzgojnem in kulturnem področju.

Vse to ni šlo brez ostrih konfliktov, saj je bil to čas hladne vojne, ozemeljskih in idejnih sporov. Če beremo takratni tisk skoraj vseh vpletenih strani, se danes počutimo nelagodno ob tolikšnem strupu ali vsaj ob tolikšnih ostrinah.

Begunci so zaigrali svojo vlogo, recimo, v šolstvu, v času ostrega levičarskega bojkota Zavezniške vojaške uprave in divjega nasprotovanja Italijanov priznanju slovenskih pravic. Med

nekomunisti tudi odnosi med bolj liberalno in bolj katoliško usmerjenimi niso bili vedno idilični, pa še med domačimi in priseljenimi duhovniki (večinoma apostoli ljubljanske Katoliške akcije) se je kdaj zaiskrilo.

ŠOLSTVO ZAČNIMO S ŠOLSTVOM.

Aprila je kot eden izmed zadnjih predstavnikov begunskih šolnikov na Opčinah pri Trstu umrl profesor Ivan Artač. Domačin iz Nabrežine mu je v Novem glasu med drugim zapisal v nekrologu:

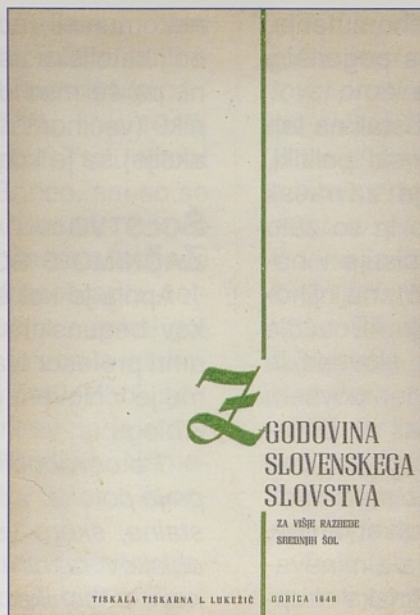
*"Po osvoboditvi naj bi se začel redni pouk, ki pa je potekal v popolnem kaosu. Spominjam se stalne, skoro vsakodnevne menjave učiteljev, obiskov raznih inšpektorjev, ki so nam nosili nove učbenike, ki pa drugim inšpektorjem niso bili po godu. To se je nadaljevalo v veselje otrok in nejevoljo staršev. Ko je stanje v začetku tretjega razreda postalo nevzdržno, so se matere odpravile na šolsko skrbništvo zahtevati stalno učiteljsko moč. Na razpolago je bil mlad učitelj, ki ga v dodeljeni šoli niso sprejeli zaradi takratnih političnih razmer. (Sam Artač je pripovedoval, kako so ga v drugi vasi skupno nagnali - od župnika do mamic!) Naše matere pa so odločno izjavile, da jih politični razlogi ne zanimajo in da zahtevajo stalnega in dobrega učitelja. Tako se je začela učiteljska pot mladega Artača. (...) Sedaj se poslavljamo od človeka, ki je kot begunec prišel med nas, kjer ni bil vselej lepo sprejet, ki pa se je vživel v našo stvarnost in dal svoj veliki doprinos naši zamejstki stvarnosti." (Antek Terčon, *Odšel je znani prof. Ivan Artač*, Novi glas, Gorica, 21. aprila 2005)*

Znano je, da so partizani oz. jugoslovanske oblasti začeli maja 1945 vzpostavljati na Primorskem tudi svojo civilno oblast. Pripravljali so obnovitev uprave, šolstva itd. Po 12. juniju 1945, ko so Trst, Gorico in sploh zahodni del spornega ozemlja dobili v upravo Anglo-Američani, pa so ti želeli imeti svojo oblast, pri kateri naj bi sodelovale tudi italijanske stranke, komunistična partija in drugi, vendar brez monopolov. Jugoslovanska vojska se je morala umakniti, čakati je bilo treba na mirovno konferenco. Jugoslovanske oblasti pa so ubrale zgrešeno pot popolne konfrontacije. Namesto da bi skušale za slovensko manjšino doseči čimveč, so izbrale politiko "vse ali nič". Bojkotirale so zavezniške, jih proglašile za nove okupatorje, nji-

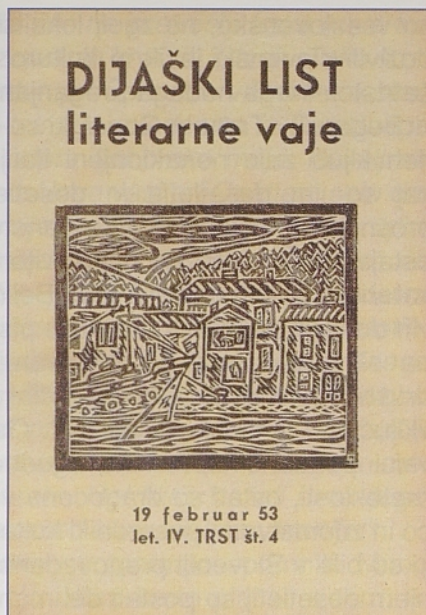
hove sodelavce pa za nove kolaboracioniste. Veliko je bilo nasilja, moralnega in fizičnega. Zaradi bojkota nismo dobili zastopnikov na občinah, v conah, pokrajinah. Ponekod so odklonili denar za obnovo požganih vasi. Bojkt je zadeval tudi slovenske šole, ki so jih zavezniki želeli ustanoviti brez prevlade komunistov. Tudi tu je grozilo, da bo vse zapravljeno. Uskočila je politična emigracija, med domačini pa se je zaradi politike "vse ali nič" začela diferenciacija, ki je prekinila monopol partije.

Bistveno vlogo pri ustanavljanju slovenskih šol je imel prof. Srečko Baraga, ki je bil ravnatelj begunske gimnazije v Monigu. Dne 1. avgusta 1945 je prišel v Trst na razgovor k zavezniškemu častniku za vzgojo Johnu Simoniju. Tako se je tega kasneje spominjal:

"Govorila sva živahno precej časa, a vendar nisva prišla do nobenega zaključka, kajti govorila sva vsak svoje. Jaz sem prišel v Trst s točnim načrtom: preseliti našo gimnazijo v Trst, por. Simoni pa je hotel šele organizirati slovenske šole in za to nalogo je potreboval ljudi. Po skoraj dveurnem pogajanju je pristal na mojo zahtevo pod pogojem, da mu iz našega profsorskega zbora pošljem vsaj do 15. avgusta človeka, ki mu bo pomagal organizirati slovenske šole v Trstu. To sem obljubil in se poslovil. V Monigu sem takoj sklical profsorski zbor, ki pa je odločil, da moram iti v Trst jaz, gimnazija pa bo prišla, ko bom poskrbel dijaški dom za naše dijake. To je bila moja naloga, ne pa, da me je v Trst poslala reakcija, kakor so trdili komunisti. Dne 16. avgusta sem se javil na delo. (...) Tako sem se znašel popolnoma sam, prepuščen usodi in svoji pameti v pravem peklu, kajti Trst je bil v tistem času pravi pekel. Ne samo zaradi strašne draginje, popolne brezposelnosti, pomanjkanja živil, še večjega pomanjkanja stanovanj, ampak zaradi osebne nesigurnosti, skoraj bi rekel brezpravnosti. Takrat so se še vedno vršila ponoči ugrabljanja oseb, celo umori, katerih ni nihče nikdar ugotovil in tudi ne kaznoval. Kdor bi hotel politično kaj pomeniti in

Levo: V. Beličič, A. Geržinič in M. Jevnikar, *Zgodovina slovenskega slovstva iz leta 1946*. Desno: *Dijaški list Literarne vaje iz leta 1953*.

ne biti komunist, je bil slej ko prej zapisan smrti, in to v mestu, da o podeželju sploh ne govorim." (Alojzij Geržinič, *Boj za slovensko šolstvo na Primorskem za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU*, Buenos Aires, 1983, str. 24-25)

Srečko Baraga, Alojzij Geržinič, Jože Peterlin, Vladimir Žitko, Vinko Beličič, Martin Jevnikar, Pavle Verbic, Vinko Brumen, Karel Rakovec, Edvard Mizerit, Oton Muhr, Vilma Kobal, Vinko Vovk, Jože Prešeren, Ivan Vrečar, France Gorše, Fedor Pogačnik, Jože Jamnik, Ruža Šturm, Viktor Schart, France Habjan in mnogi drugi begunci, ob njih vodilno še domačin Anton Kacin v Gorici, kot šolniki drugi domačini in pa pretežno levičarski primorski emigranti, povratniki iz Slovenije, so polagali temelje slovenskemu šolstvu v Trstu in Gorici.

Dovolite mi na tem mestu dve "družinski pričevanji". Moja mama, takrat 20-letna domačinka Neda Abram, diplomirana iz klavirja, je pripovedovala:

"Točno se spominjam prvega dne, ko sem stopila kot profesorica v slovensko šolo v ulici Lazzaretto Vecchio. Pouk se je začel novembra. Na sporedu je bila seja za profesorje vseh takratnih slovenskih srednjih šol. Vodil jo je kapetan John Simoni, ob njem pa so bili profesorji Baraga, Geržinič, Perharc in Penko. Če se prav spominjam, je Simoni povedal, da bo ravnatelj nižje srednje šole Penko, trgovske akademije Perharc, realne gimnazije pa Geržinič. Na

sredi sobe smo sedeli redki Tržačani, desno od nas so sedeli večinoma bivši primorski emigranti, ki so jih napotile v Trst takratne slovenske oblasti, levo pa je bila skupina političnih beguncev iz Slovenije. Poznala sem morda pet kolegov, ki so bili prej na italijanskih šolah, večinoma pa se seveda nismo poznali in smo se radovedno ogledovali." (Bojan Pavletič, intervju *Brez slovenskih šol bi naše manjšine dejansko ne bilo več*, Kras, št. 70, Komen, junij 2005, str. 49)

Moj rajni oče, begunec Martin Jevnikar, pa se je pred leti v intervjuju tako spominjal tistih dni:

"V Monigu smo organizirali gimnazijo: ravnatelj dr. Srečko Baraga, jaz tajnik in profesor slovenščine ter številni drugi. Baraga je uredil zavezniki, da so nam priznali mature in izdali spričevala.

V Monigu smo torej končali šolsko leto in uživali počitnice. Hodili smo po zanimivi in rodovitni okolici in se pogovarjali z domačini, ki so bili prijazni in tudi darežljivi.

15. avgusta 1945 so nas z vlakom prestavili v Servigliano na bolj gričevnato pokrajino. Tu je bilo taborišče še iz prve svetovne vojne - razmeroma dobro ohranjene lesene barake. Malo so jih popravili in smo se naselili v njih. Hitro so se razmere uredile in nismo občutili spremembe, ker smo bili prosti.

Medtem je šel prof. Srečko Baraga k ameriškim zaveznikom in se trudil, da bi odprli slovenske šole v Trstu. Ko so jih v jeseni 1945 odprli, nas je poklical v Trst. V mestu, kamor sem prišel z vlakom, sem se znašel sredi vsesplošnega vrvenja in popraviljanja. Ker sem šolnik, sem zavil kar v stavbo, kjer so bile združene višje šole. Srečal sem ravnatelja dr. Rudolfa Perhacca, odličnega človeka, ki je bil Tržačan, a je poučeval v Mariboru. Predstavil sem se mu in mi je rekel: "Imamo izpite in manjkajo komisarji. Bi lahko šli kar v razred?" Šel sem in pomagal pri izpitih - brez nastavitvenega dekreta, na besedo. (...)

Prvi časi na šoli so bili pretresljivi. Razredi so bili polni dijakov različne starosti in izobrazbe. Znanje slovenščine je bilo skromno, ker so prihajali dijaki iz različnih šol, seveda ne slovenskih. Nekateri niso razumeli nobene besede, če sem govoril naravno. Vladala pa sta veliko navdušenje in radovednost. Začeti je bilo treba z abecedo, s pisanjem na tablo, s počasnim narekovanjem. Na tablo sem napisal vse sklanjatve,

*dajal preproste domače naloge in jih cele dneve popraviljal v podstrešni sobi, v kateri sem takrat živel s kolegoma Francetom Goršetom in Rudolfom Fajsom. Uspeh je bil očiten in na koncu leta so skoraj vsi dosegli pozitivne ocene." (Ivo Jevnikar, *Pogovor z Martinom Jevnikarjem*, Dom in svet - Zbornik 1997, Maribor, 1997, str. 66-67)*

Ogromno je bilo navdušenja, veliko politične napetosti. Barago so 7. februarja 1946 v Ljubljani obsodili na smrt; 8. februarja 1948 je odšel v Argentino in Primorski dnevnik je v naslovu komentiral: *En zločinec v Trstu manj*. Kot pravijo, je imel samosvoj, ognjevit značaj, a je bil idealni človek na tistem mestu in v slabih treh letih je postavil temelje šolstva, ki ga še imamo, od vrtcev do višjih srednjih šol.

Beguncev je bilo med šolniki veliko. Skoraj sami so napisali vse učbenike, ker knjig ni bilo. Prof. Fajs je leta 1949 ustanovil dijaški mesečnik *Literarne vaje*, ki ga je za njim do ukinitve leta 1979 urejal Martin Jevnikar.

Postopoma so odhajali, ker niso imeli državljanstva. Nekateri so zasloveli na ameriških univerzah: slavist Rado Lenček (v zamejstvu v letih 1945-56) na Columbia University v New Yorku, geograf Jože Velikonja (v Trstu 1948-55) v Seattlu, zgodovinar Bogdan Novak (v Trstu 1947-51) v Toledu, pa še Vlado Rus, Jože Suhadolc in še kdo.

TISK IN RADIO

Ob šolah je bila močna prisotnost beguncev pri medijih, ki so jih seveda nadzirali zavezniki prek AIS-a (Allied Information Service). Sem sta spadala dnevnik *Glas zaveznikov* (1945-47), katerega glavni urednik je bil emigrant Bojan Ribnikar (pozneje je odšel v Argentino, nato v Kalifornijo), in *Radio Trst*.

Nekaj slovenskih radijskih oddaj je bilo že pod nemško zasedbo, 5. maja 1945 se je oglasil partizanski *Radio svobodni Trst*, 12. junija 1945 ga je prevzela Zavezniška vojaška uprava, a pustila osebje na položaju in le postopno dodajala novo, tudi emigrantsko, 16. junija 1946, ko se je slovenski del osamosvojil, pa je bil za šefa imenovan begunec Jože Germ.

Drugače kot pri šolah so slovenski levičarji radio februarja 1949 sami zapustili in maja prešli na novi *Radio Koper*, kar so kasneje sicer obžalovali. Zato so bili v letih 1949-55 na radiu predvsem begunci.

Radio je bil prava ljudska univerza za ljudi, oropane materinščine, a tudi glasilo Zahoda v smeri Jugoslavije.

Ob radiu je nastala samostojna, še vedno živa skupina Radijski oder, ki je nastopala tudi v prosveti kot Slovenski oder, ustvaril pa jo je begunec Jože Peterlin. Iz begunskih vrst so bili v njej še njegova žena Lojzka Lombar, Marjana Prepeluh, Drago Petkovšek, Martin Globočnik, Ludvik Klakočer, Ivan Artač in drugi, člani pa so bili tudi domačini, saj je imel prof. Peterlin dar, da je pritegoval ljudi in sodelavce.

Na samem radiu oz. med njegovimi zunanji

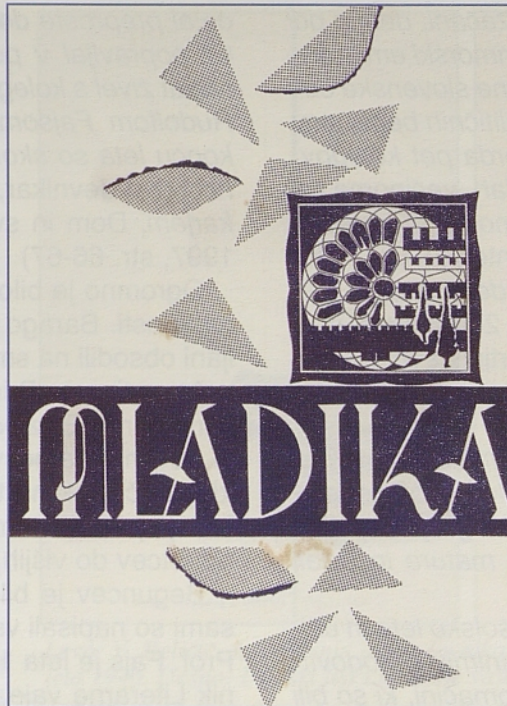
sodelavci pa so bili begunci še Ado Lapornik, ki je ostal v Trstu, Lado in Iza Kralj, ki sta odšla v ZDA, Božo in Miran Drnovšek, ki sta odšla v Južno in Severno Ameriko, Rado Lenček (ZDA), Egidij Vršaj in Matej Poštovan, ki sta ostala, Boris Sancin, ki je bil prej primorski emigrant, Franc Jeza (ostal), Mirko Javornik (ZDA), Vilko in Milena Čekuta (Kanada), Simon Kregar (ZDA), Zorko Simčič (Argentina), Karlo Rosman (ostal), Franc Orožen, ki se je vrnil v Slovenijo, častnik Slavko Andréa (umrl v Trstu), profesorji Martin Jevnikar, Vinko Beličič, Ivan Theuerschuh (vsi trije so ostali do smrti v Trstu) in mnogi drugi.

Glede medijev lahko omenimo še tržaškogoriški mladinski list Mlada setev (1946-50), ki ga je najprej urejal Rado Lenček, nato Jože Peterlin, oba begunca. Peterlin je leta 1957 v Trstu ustanovil revijo Mladika, ki še vedno izhaja, a je v celoti zamejska. Franc Jeza, Vinko Beličič in drugi so v Trstu urejali kratkotrajni reviji Stvarnost (1950-52) in Stvarnost in svoboda (1952-53). O tedniku Demokracija bi spregovoril malo kasneje.

KNJIŽEVNOST

Tu bi lahko omenili tudi delež beguncev pri rasti naše književnosti in kulture.

Krajšo dobo so živeli v Trstu, a je šlo za plod-

Prva številka Mladike leta 1957.

na leta: pisatelj in esejist Zorko Simčič (le 1946-48), pesnik Anton Novačan, Rado Lenček, ki je objavljaj etnografske razprave. Pri tem je sodeloval tudi z duhovnikom Metodom Turnškom, ki je leta 1956 odšel na Koroško, a je raziskoval tudi med Slovenci v videmski pokrajini in bil še profesor, pisatelj, ekumenski delavec. Dalje Mirko Javornik (v Trstu v letih 1948-60), Drago Petkovšek (radijske mladinske igre), pesnik in pisatelj, letošnji bisero-mašnik Stanko Janežič (v Trstu v letih 1945-69, narkar se je vrnil v Slovenijo).

Tu so ostali do smrti pesnik, pisatelj in kritik Vinko Beličič, literarni zgodovinar in kritik Martin Jevnikar, o katerem bi

glede obravnavane teme podčrtal pomembno vlogo posrednika pri spoznavanju zamejske in zdomske književnosti, pisatelj in esejist Franc Jeza. Posebno mesto je imel Jože Peterlin kot režiser, gledališki kritik, dramatik, urednik, profesor, kulturni organizator, ustanovitelj Radijskega odra, pobudnik dijaškega Slovenskega kulturnega kluba, revije Mladika, do smrti duša Društva slovenskih izobražencev in študijskih dnevov Draga.

LIKOVNA UMETNOST IN GLASBA

Med likovnimi umetniki je treba omeniti kiparja in risarja Franceta Goršeta, ki je bil profesor v Trstu v letih 1945-52 ter je dal svoj pečat tržaški in tudi goriški kulturni sceni.

Slikar Tone Mihelič iz Škofje Loke je po vojni v glavnem delal v Trstu, umrl pa je leta 1981 v Bocnu.

Arhitekt Vilko Čekuta je nekaj zgradb oblikoval na Tržaškem, kjer je živel v letih 1945-55, narkar je odšel v Kanado.

Inženir Simon Kregar, na tržaškem radiu v letih 1945-51, je svoje talente v gradbeništvu silovito razvil v New Yorku, bil pa je tudi odličen besedni umetnik.

Med begunskimi glasbeniki bi lahko omenil le basbaritonista Marijana Kosa in pa dirigenta

Predstava "Slehnika" na Repentabru leta 1949: (stojijo) Vilko Čekuta, Tonči Turk, Marija Bobek, Simon Kregar, Jože Dovjak, Martin Globočnik.

Ludvika Klakočerja, ki je živel v Trstu v letih 1945-57, nakar je odšel v Avstralijo, a je z vodenjem zbora Škrjanček zapustil neizbrisen spomin.

POLITIKA

V politiki je bil prispevek političnih beguncev manjši od tega, kar bi lahko pričakovali. To pa predvsem zato, ker niso imeli državljanstva in torej političnih pravic, domače politične skupine pa so tudi raje videle, da emigranti niso v ospredju.

Čisto na začetku je bilo sicer v Trstu veliko politikov - emigrantov, vendar je bilo tu nevarno. Jugoslovanska politična policija je 26. oktobra 1945 ugrabila sredi Trsta Ivana Martelanca in ženo. Oba sta bila ubita. Naslednjega dne je bil v Trstu ugrabljen Dore Martinjak, ki je dolgo sedel v ječi. Skušali so ugrabiti Miloša Stareta, Franca Glavača, v Gorici Draga Petkovška. 22. februarja 1946 so ugrabili Albina Šmajda in ga nato ubili. 31. avgusta 1947 so v Kobaridu ugrabili in kasneje umorili liberalnega politika, sicer primorskega emigranta in po vojni spet emigranta, urednika tednika Demokracija in člana vodstva Slovenske demokratske zveze v Gorici Andreja (za domače Slavka) Uršiča.

Politično najvišji po rangi je bil med politiki, ki so se ustalili v zamejstvu, Ivan Theuerschuh, ki je bil leta 1938 izvoljen za jugoslovanskega državnega poslanca za Slovenj Gradec na listi SLS-JRZ. V Trstu je živel od leta 1947 do smrti leta 1974, vendar se je s politiko, in sicer manjšinsko politiko, ukvarjal le krajši čas. Bil je pred-

vsem vzgojitelj, tudi starešina slovenskih tržaških skavtov.

Begunci so sicer v ozadju pomagali tudi v slovenski liberalno-narodnjaški in pa katoliški stranki.

NEODVISNA DRŽAVA

Posebna skupina, ki jo je treba omeniti, so bili stražarji: Jože Peterlin, Matej Poštovan, Vinko Beličič, Maks Šah. Poštovan je sicer šel v politiko, ko je, pozno, postal italijanski državljan, in je bil med ustanovitelji Slovenske skupnosti v Trstu ter pozneje šef programskega oddelka na radiu. Ostali pa so se

posvečali predvsem kulturi. Veliko trenj je bilo s stražarji, a so bili na katoliški strani preveč dragoceni in agilni, da bi se jim mogli odpovedati, kot je večkrat zapisal v svojih poročilih za Ljubljano Engelbert Besednjak.

Sporen je bil odnos do Jugoslavije. Stražarji so bili kot Ehrlichovi učenci za samostojno Slovenijo. Skupno z Mirkom Javornikom, ki sicer ni bil stražar, so v tem duhu izdali zbornik Tabor 51, ki je povzročil val nasprotovanja na Primorskem in Koroškem tako pri liberalcih kot pri katoliških javnih delavcih, ki so se držali takratnih smernic SLS.

Ideal samostojne Slovenije pa je počasi prodiral med mlade.

Samostojna Slovenija je bila tudi vodilo Franca Jeze, po svoje tragičnega lika človeka brez državljanstva in stalne službe. Bil je izreden idealist: krščanski socialist, pripadnik OF, interniranec v Dachauu, po vojni je zbežal iz Ljubljane, leta 1959 v Trstu v samozaložbi izdal knjigo Nova tlaka slovenskega naroda, opravljal listkovne akcije za neodvisno Slovenijo po Trstu, v letih 1978-83 pa, spet v samozaložbi, izdal pet drobnih zbornikov s pomenljivimi naslovi: Alternativa, Inicijativa, Demokracija, Akcija in Neodvisna Slovenija. Ni doživel tega, kar so mu večinoma šteli za sanjaštvo...

KATOLIŠKO GIBANJE

Upam si trditi, da so pripadniki politične emigracije bistveno prispevali k emancipaciji slovenskih katoličanov v javnem življenju na Tržaškem. V Gorici je bila tradicija in so bili ljudje,

v Trstu pa je prišlo do avtohtonega poskusa uvajanja krščansko socialnega gibanja le pred I. svetovno vojno (duhovniki Jakob Ukmar, Anton Čok, Andrej Furlan), potem nič. Kmalu po vojni so v Trstu začeli s katoliško politično organizacijo predvsem javni delavci z Goriškega (Peter Šorli, Anton Kacin, Teofil Simčič), nekateri domačini, a tudi begunci: Maks Šah, Matej Poštovan, Jože Peterlin, ki je kmalu prevzel Prosvetni oddelek Slovenske krščansko socialne zveze, ki se je kmalu osamosvojila kot Slovenska prosveta. Iz nje so se razvili Društvo slovenskih izobražencev, revija Mladika, študijski dnevi Draga, kar še vse plodno deluje.

VERSKO ŽIVLJENJE

Begunski duhovniki Jože Prešeren, Ivan Vrečar in Jože Jamnik so leta 1945 z domačinom Lojzetom Škerlom v Trstu začeli s slovensko Katoliško akcijo, iz česar se je rodila tudi skoraj 20 let delujoča Slovenska dijaška zveza (ki ni bila istovetna s predvojno stražarsko usmerjeno organizacijo v Sloveniji), z letom 1947 otroške kolonije itd.

V Trstu je bilo takrat, kot je danes, (in tu je spet razlika z Gorico!) veliko pomanjkanje slovenskih duhovnikov. Zato so bili nekateri begunski duhovniki posebno dragoceni.

Jože Prešeren je bil več kot 40 let kaplan pri Novem sv. Antonu, torej sredi mesta, bil je katehet, pobudnik Slovenske dijaške zveze, kasneje skavtinj, zgradil je novi Marijin domu v Ul. Risorta, več let urejal otroški mesečnik Pastirček itd.

Ivan Vrečar, ki je že leta 1938 v Ljubljani pripravil molitvenik Kristus kraljuj, je z liturgičnim in drugim delom nadaljeval tudi v Trstu, kjer je bil profesor.

Z liturgijo se je ukvarjal tudi Metod Turnšek, čigar pisateljsko in narodopisno delo je bilo že omenjeno. Zunaj domovine pa je tudi vzdrževal ekumensko misel, saj je leta 1946 v Trstu obnovil revijo Kraljestvo božje, ki zadnja leta kot

zbornik V edinosti ponovno izhaja v Sloveniji.

Pri tem mu je pomagal že omenjeni pesnik in pisatelj Stanko Janežič, ki je na Tržaškem delal v dušnem pastirstvu.

S Knjižicami je v Trstu nadaljeval, dokler se niso vrnile v Slovenijo, salezijanec Franc Štuthec, ki si je tudi zamislil Marijanski koledar, delal na tržaških župnijah in organiziral velika romanja.

V dušnem pastirstvu so bili Jože Jamnik, na Goriškem Jože Jurak, ki je v Gorico dospel iz Argentine leta 1963 in je opravljal tudi dragoce- no uredniško delo pri tedniku Katoliški glas, Jože Kunčič, posvečen v Argentini.

Stanko Zorko, ki je pribežal v Italijo leta 1949, je vodil gradnjo Marijinega doma v tržaški četrti Rojan, kjer je bil slovenski kaplan štiri desetletja in kjer je od leta 1965 do smrti skrbel za nedeljske in praznične maše v slovenščini, ki jih neposredno prenaša Radio Trst A, poleg tega pa je 30 let urejal tedensko radijsko oddajo Vera in naš čas.

In še bi lahko naštevali, pri čemer pa bi nalteli tudi na že omenjeno težavo pri opredeljevanju beguncev, zlasti pri duhovnikih iz nekoč jugoslovanskih delov Primorske.

Prihajalo je do sporov, kot že omenjeno, a tudi do lepega sodelovanja. Vsekakor so ti duhovniki nudili dragoceno pomoč zamejskim ljudem na bistvenem področju vere, morale, smisla življenja.

Spričo pomanjkanja duhovskih poklicev tako pomoč iz Slovenije še vedno potrebujemo in jo tudi prejemamo, k sreči ne zaradi bega pred političnim preganjanjem.

Za konec pa bi lahko še dodal, da je v povojnih letih vsaj del zamejstva, tudi z veliko pomočjo beguncev, izžareval vrednote demokracije, krščanskega etosa in slovenstva, kar je bilo izredno dragoceno za ves slovenski narod, dokler ni prišlo do demokratizacije v Sloveniji, tako da je vračal matični Sloveniji, kar je prejel v hudih časih.

Metod Turnšek, Trst-Gorica 1956.

Peter Merkuš

Iz spominov na starše (XLIV.)

Spomini na očeta

Po končanem dvoletnem študiju (t. i. bieniju) na tržaški univerzi sem se vpisal na Visoko tehniško šolo (Politecnico) v Turinu. Teti sta mi preko znancev preskrbeli stanovanje v penzionu malodane v mestnem središču. Sobo sem delil s študentom prava. Prostora sem imel malo na razpolago, kar sem še posebno občutil, ko sem moral risati. V penzionu so stanovali tudi drugi ljudje, tako da ni bilo posebno mirno.

Turin je bil za takratne razmere daleč od Trsta, saj vlak ni bil še elektrificiran niti do Milana. Hudo je bilo posebno poleti, ko smo zaradi vročine držali odprta okna, pa se je večkrat zgodilo, da si dobil v oči dim z drobci premoga, ki jih ni bilo enostavno odstraniti. To se je dogajalo predvsem med vožnjo v tunelu. Turinčani so bili precej drugačni od naših ljudi, pa tudi hrana ni bila taka kot doma. Moral sem jesti po restavracijah, logično da ne najboljših, kdo bi si jih pa mogel privoščiti! Skratka, mučilo me je domotožje. Manjkal mi je oče, s katerim sem lahko komuniciral le po pošti, ker takrat še ni imel telefona na domu, tako da ga dolge mesece nisem slišal. Še dobro, da je pošta v tistih letih bolje delovala, pa menda ne zato, ker še ni bilo elektronskih aparatov za razdeljevanje poštnih pošiljk? Na visoki šoli je bil učni program zelo zahteven, poleg mehanike, elektrotehnike, hidravlike smo imeli še marsikaj drugega! Ko sem po napor-nem dnevu šel zvečer na kratek sprehod v center, kjer je bilo mesto dobro razsvetljeno in sem si lahko ogledoval izložbe, sem se večkrat oziral v nebo. Vesel sem bil, ko sem zagledal luno. Predstavljal sem si, da jo morda tudi oče prav tisti čas gleda iz naše 'opazovalnice', kar mi je dajalo občutek, da sva na ta način nekako povezana.

Stara poslopje Visoke tehniške šole - Castello del Valentino.

Zaradi pretesnega prostora in nemira nisem dolgo vzdržal v tistem penzionu. Poiskal sem si sobo pri družini. Pozimi je bilo v Turinu lahko zelo mrzlo, velikokrat je bila na cesti tako gosta megla, da pogled ni segal dlje kot do tretje ali četrte svetilke, za temi sama vlažna tema. A ne samo to! Ker je kurjava bila na premog ali nafto in v dimnikih ni bilo filtrov, je bila megla silno umazana, luči niso bile več bele, ampak oranžne ali celo vijoličaste, in na cesti je nemalokrat tako smrdelo, da sem komaj čakal, da pridem domov, kjer nismo pozimi praktično nikoli odpirali oken, zato da ne bi smrad prišel v stanovanje! Raje ne pomislim, kakšen je bil zrak, ki smo tam ga vdihavali.

Bolje je bilo poleti; takrat si poskusil spati pri odprtem oknu, a ko je ponoči kakšen avto parkiral v bližini, se človek ni mogel načuditi številnim vratom, ko pa loputanja ni bilo ne konca ne kraja. Ure in ure študirati, tudi pri 40 stopinjah, ni bilo lahko. Ko sem se nekoč pripravljaj na izpit, je sobna temperatura dosegla celo 43 stopinj. Na cesti jih je takrat bilo 45. Izpit sem polagal 3. avgusta in takoj zatem sem dobesedno zbežal iz Turina domov, da bi se šel kopat v morje. Že naslednjega dne sem se podal v kopalnišče Savoia, se preoblekel in ne da bi se poslužil lestve, skočil s trimetrške odskočne deske z glavo naprej v vodo. Še isti trenutek sem v hrbtu

začutil neznosno bolečino, kot če bi mi kdo zasadil nož v ledja. S težavo sem se zvilkel do doma in oče me je takoj pospremil v rentgenski studio dr. Gortana na ulici Cicerone. Zadolbil sem frakturo apofize ledvenega vretenca. Moja kopalna sezona se je torej tisto leto kaj klavrno končala. Moral sem čim več ležati in oče mi je delal družbo.

V petdesetih letih se je oče veliko bavil z elektro-niko. Rad je poslušal dobro glasbo. Zato je zvečer hodil na obisk k prijatelju Polu, ki je prihajal k nam igrat violončelo, ko je še živela naša mama. Gospod Polo, ki je stanoval v ulici S. Nicolò, je ljubil klasično glasbo, kupil si je dober in drag gramofon, zelo dober ojačevalec in dve zvočniški omarici, tako sta skupaj z očetom poslušala simfonično glasbo na ploščah, ki v tistih časih niso bile poceni. Pavle je že kakšno leto komponiral in razni solisti ali zbori so začeli tudi izvajati njegove kompozicije. Oče si je zaželel, da bi jih mogel večkrat slišati, a za to bi jih moral posneti na trak. Kupil si je torej magnetofon Revox, enega najboljših takrat v ponudbi in ker investicija ni bila ravno zanemarljiva, si je začel sam graditi potrebne ojačevalce in zvočniški omarici. Ena teh je še danes pri nas v rabi, čeprav le kot podstavek za kopirni stroj. Njegovi izdelki so bili vedno mojstrski in so dobro delovali. Mikrofone za snemanje je naročil na Danskem, gramofon je bil znameniti Dual. Njegova spalnica je postajala iz dneva v dan bolj podobna zvočnemu laboratoriju. Tako je lahko tudi doma užival lepo glasbo, ne da bi bil primoran iti h gospodu Polu, če je pihala burja ali je močno deževalo. Tu pa tam, ko sem bil doma, sva tudi rada skupaj kaj poslušala.

Nastopil je čas stereofonije. Aparati so morali biti dvokanalni. Sam si je izgradil ojačevalec. Tako je na Pavletovi poroki in kasneje na moji lahko snemal cerkveni obred. Še dolgo se je bavil s snemanjem in s predvajanjem glasbe ali govorjene besede.

Kot v mlajših letih se je še vedno zanimal tudi za fotografijo in kinematografijo, vendar ne več v 9,5-milimetrskem formatu Pathé Baby, pač pa v 8-milimetrskem Kodak. Skupaj sva kdaj šla na sprehod, vsak s svojo filmsko kamero, pogosto tudi s fotoaparatom ter nekako tekmovala v snemanju, da sva potem razpravljala, kako so filmi uspeli, kaj bi se dalo izboljšati ali zakaj se nekaj ni posrečilo. To so nemara bile za očeta srečne ure brezvetrja v viharju, ki mu je bil izpostavljen v službi kot Slovenec v mestnem središču, v ambientu višje tržaške nacionalistične družbe.

Na borzo so prihajali davčni direktorji, industrijski mogotci, politični veljaki, a nikakor ne pripadniki proletarskega sloja, iz katerega je tudi sam izhajal. Ker se je kretal med samimi pravniki in ekonomisti in je moral izredno paziti, da ne bi na svojem odgovornem položaju zagrešil kakšne napake, in ker kljub sovražnemu okolju ni zatajil svojega slovenstva, je veliko trpel. Če bi hotel to razložiti še tako dovtetnemu tujcu, dvomim, da bi se utegnil vži-

Nova zgradba "Politenico".

veti v atmosfero, v kateri je moral oče živeti. Ni bil fizično mučen, a kolikokrat je prišel domov tresočih rok, tako da je s težavo zajemal juho z žlico. Mislim, da je tudi stalno poniževanje kruto mučenje.

Živo v spominu mi je ostal dan, ko mi je skrajno razburjen pripovedoval, da ga je njegov predstojnik gospod Collamarini Bisogni, že pod Avstrijo zagrižen liberalni iredentist, pozval, naj pride z borze v poslopje trgovinske zbornice, kjer ga je nahrulil: "Me consta che iera un plebiscito per l'Italia!" [Kot mi je znano, smo imeli plebiscit za Italijo.] Oče je odvrnil, da nič ne ve o kakem plebiscitu, da je samo videl, kako so nekateri na borzi nekaj podpisali. Bila je namreč ena izmed tolikih peticij za povrnitev Trsta Italiji. Ker je oče ni podpisal, je bil grobo grajan po znanem geslu: kdor ni z nami, je proti nam.

Kolikor vem, se je oče v službi dobro razumel z gospodom Bisognijem, ker je kot bivši 'avstrijski' Tržačan še imel v sebi star duh. Torej ni bilo vse slabo z njim. Vem tudi, da je gospod Bisogni hudo zbolel in moral na operacijo. Po predaji poslov se je predstojnik poslovil od očeta - kot mi je enkrat pozneje pripovedoval - z besedami: "Ancora de uno me fido qua dentro, de Lei!" [Samo še enemu zaupam tu notri, Vam!] Kot 'ščavo' slišati kaj takega iz ust nacionalnega liberalca starega kova, je bilo za očeta višek zadoščenja.

Moja največja skrb v študentskih letih so seveda bili izpiti, ki bi jih moral skupno položiti 41. Hudo mi je bilo, ker sem moral večkrat prekiniti študij zaradi izčrpanosti ali zaradi trebušnih motenj. Ker sem cele mesece jedel v cenenih restavracijah, kamor so zahajali povečini študenti, so vsi zdravniki bili prepričani, da sem zaužil kaj pokvarjenega. To sicer ni izključeno, a bolečine so bile včasih tako dolgotrajne in neznosne, da sem se moral zateči domov v Trst, kjer je naša Dragica skrbela zame kot mati. Šele kasneje so v Nemčiji ugotovili vzrok za

te bolečine: imel sem žolčne kamne, in sicer toliko, da mi je zdravnik rekel: "Vi nimate kamnov, ampak cel kamnolom!" Operacija me je končno rešila teh strašnih napadov. Ko sem iz Turina pisal očetu o teh bolečinah, je bil seveda zame v skrbeh. Zaradi vseh teh zdravstvenih težav sem včasih podvomil, ali mi bo sploh uspelo zaključiti študij. Za srečo mi oče tega ni nikoli očital in me ni priganjal, temveč le tolažil in bodril. In prav ta psihološka pomoč mi je do-

volila, da sem preстал vse težave in leta 1958 zagovarjal diplomsko nalogo ter položil državni izpit v velikem novem poslopju, kamor se je bila visoka šola preselila komaj leto prej iz majestetičnega starega gradu Castello del Valentino. Predno je do tega prišlo, sem bil kdaj na robu obupa, o čemer sem tudi pisal očetu, ne da bi pomislil, da mu s tem še bolj grenim življenje. Pa me je vedno pomirjal, mi pomagal in dajal dobre nasvete. Hvala oče!

PEVSKI SEMINAR ZVEZE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV

Od 7. do 13. avgusta se je v Laškem odvijal tradicionalni pevski seminar, ki ga ZCPZ iz Trsta prireja za pevke in pevce cerkvenih pevskih zborov, ki so včlanjeni v Zvezo.

Poleg pevskega seminarja se že vrsto let odvija tudi tečaj za organiste, ki ga je v Laškem uspešno vodila prof. Angela Tomanič iz Kranja. Pevski seminar pa sta letos vodila glasbenika prof. Alenka Slokar Bajc in Marjan Potočnik.

Cerkvene pevce je obiskal tudi koprski pomožni škof Jurij Bizjak. Pevcem je govoril o pomenu cerkvenega petja in odgovarjal na vprašanja v zvezi z novo cerkveno pesmarico.

V popoldanskem času so številni pevci (zbralo se jih je okrog devetdeset) spoznavali lepote štajerske pokrajine. Obiskali so pivovarno Laško, vinsko klet v Krškem, grad in muzej v Brestanici, znameniti cerkvi Sv. Krištofa in Sv. Mihaela, župnijo sv. Jožefa in snujoči se salezijanski center v Celju, spominski park v Teharjah in druge znamenitosti.

Mitja Petaros

Novosti v zvezi z evrom

Nekateri bralci so opazili, da krožijo v plačilnem prometu kovanci vrednosti dveh evrov, ki imajo na averzu različne podobe od običajnih, na katere smo bili navajeni od leta 2002, ko so evro spustili v obtok. Naj kratko razložimo ta pojav, čeprav ni odveč niti strah pred ponarejevalci, saj so marsikje že odkrili več primerkov lažnih kovancev prav vrednosti 2€ (še posebno italijanskih oz. takih, ki imajo nakovan profil Danteja; ponarejeni novci so izredno podobni pristnim, le da je nekaj razlike pri teži, tako da jih avtomati ne spoznajo in jih zato ne sprejemajo).

Pristojna komisija pri Evropski uniji je določila, da lahko od lanskega leta dalje (torej od januarja 2004) vsaka država, ki je pristopila k projektu skupne valute, izdaja tudi enkrat letno priložnostne ali spominske tečajne kovance, ki bodo namenjeni splošnemu obtoku. (Dotodaj je lahko vsaka država izdajala neomejeno število priložnostnih kovancev, a ti so bili zakonito plačilno sredstvo le v mejah države, ki jih je kovala in so obvezno morali imeti različno nominalno vrednost od tečajnih kovancev, tako da so v te namene kovali le novce v žlahtnih kovinah - npr. zlato ali srebro, saj niso nikoli realno prišli v obtok in zato bi jih lahko primerjali medaljam, čeprav so bili po vseh zakonskih predpisih kovanci z določeno vrednostjo). Pravila glede novih izdaj so zelo enostavna: tehnični parametri spominskih obtočnih kovancev so enaki za novce vrednosti dveh evrov, ni dovoljeno izdajati tečajnih prilož-

nostnih kovancev drugih vrednosti, letno bo lahko vsaka zainteresirana država izdala le en spominski motiv (lahko bodo torej proslavljali le en posebni datum ali dogodek ali pomembno državno oz. kate-rokoli splošno poznano osebnost); države izdajateljice bodo morale predhodno obvestiti pristojno komisijo in tudi predložiti osnutek novca, katerega bodo pred kovanjem objavili v Uradnem listu Evropske unije.

Nekatere države so že izkoristile priložnost in tako so se med potrošniki pojavili tečajni kovanci s popolnoma novimi upodobitvami na averzu. Tokrat so bili prvi v Grčiji, kjer so nakovali novce, ki je posvečen olimpijskim igram, ki so lanskega poletja potekale v Atenah. Na državni strani kovanca vrednosti 2€ (skupna stran je seveda ostala enaka vsem tečajnim kovancem iste vrednosti in je enaka za vse države) so upodobili metalca diska, pet olimpijskih krogov z napisom athens 2004, napis evro s črkami grške abecede (avtor kovanca je Georgios Stamato-poulos, ki je podpisal tudi vse ostale grške obtočne kovance).

Na Finskem so izdali spominski tečajni kovanec, ki je posvečen lanski širitvi Evropske unije, ko je v to skupnost pristopilo deset novih držav. Širitev so na novcu upodobili z nepretrgano črto, ki zariše ozeleleno rastlino z desetimi listi, ki naj bi ponazarjali nove države članice, vse izvira iz kratice EU (nato je še letnica kovanja 2004, običajni ducat peterokrskih zvezd in črki MM, ki predstavljata ravnateljka finske kovnice in dizajnerja kovanca).

V Luksemburgu so pohiteli in so spominske obtočne kovance nakovali že dvakrat, leta 2004 in letos. Očitno so odgovorni spoznali, da je tudi tako kovanje odlična reklama za malo državico in potrditev njene suverenosti. Za prvo kovanje niso pripravili pretirano priložnostnega motiva, saj so upodobili kar desno obrnjeni profil svojega veličanstva vojvoda Henrija (nekoliko različnega kot na običajnih novcih) in veliki kronani monogram H. Ob robu kovanca je ob

Prvi priložnostni kovanci vrednosti 2€ so Grki posvetili olimpijskim igram v Atenah (levo), Finci pa novim desetim članom Evropske unije (desno).

Zgoraj od leve: priložnostni kovanec iz Luxemburga, na katerem sta upodobljena sedanji vojvodi Henry in Adolph; Italijanski kovanec, posvečen mednarodnemu programu prehranjevanja; Bartolomeo Borghese pa je upodobljen na kovanču San Marina. Spodaj od leve: dva Vatikanska kovanca, prvi ob 75. obletnici države, drugi pa ob letošnjem dnevu mladine v Kölnu; Nemčija bo leta 2006 izdala kovanec posvečen deželi Schleswig-Holstein.

letnici izdaje tudi ime izdajatelja v originalu (*Letzebuerg*) in naziv upodobljenega Henry – *Grand-Duc de Luxembourg*. Letos pa so s tečajnim spominskim kovanecem želeli poudariti več pomembnih datumov: najprej počastiti petdeseti rojstni dan vojvode Henrija, nato peto obletnico njegovega ustoličenja in tudi stoletnico smrti velikega vojvode Adolpha. Tudi grafično je kovanec dokaj sporočilen: desno obrnjena portreta omenjenih vojvod in pod vsakim sta imeni, pred Henrijem je zvezdica (kot simbol rojstva) in letnica 1955, pred Adolphom pa križec (v spomin na datum smrti) in letnica 1905. Na zunanem srebrnem prstanu dvokovinskega novca so med dvanajsterico zvezdic postavili črke imena države in ob spodnjem robu tudi letnico izdaje, ob kateri sta tudi znaka kovnice in kovnega mojstra. Oba priložnostna kovanca so nakovali na Nizozemskem, v mestu Utreht.

V Italiji so malo pred iztekom leta, točneje 13. decembra 2004, tudi dali v obtok tečajni spominski kovanec, ki je posvečen mednarodnemu programu prehranjevanja – *World Food Programme*. WFP je med večjimi agencijami v sklopu Organizacije zdru-

ženih narodov in se spopada z lakoto v svetu. To pomenja s hrano, ki jo nudijo ljudem, ki so v kateremkoli kraju na našem planetu izgubili vse zaradi vojn, naravnih katastrof ali splošnega pomanjkanja najosnovnejših stvari, in z različnimi konkretnimi programi, ki bi spodbudili rast in napredek pri tistih ljudstvih, ki potrebujejo pomoč, da bi se sami dokopali do lastne prehrabene avtonomije. Kovanec, ki ga je izdala Italija, je postal dobesedno obtočni, saj so ga nakovali 16 milijonov kosov, tako da zares kroži med ljudmi in odlično opravlja funkcijo, ki bi jo morali imeti vsi novci: širi sporočilo, ki ima družbeno, socialno, politično in kulturno vsebino. WFP pa si je zamislilo tudi zanimivo pobudo: organizacija ponuja namreč ta kovanec v posebnem paketu proti plačilu 10€ (in majhnimi poštnimi stroški), tako da z dobičkom financira svoje prehrabene programe. Tudi upodobitev je, čeprav stilizirana, zelo sporočilna: okoli globusa, na katerem med poldnevnik in vzporedniki piše *World Food Programme*, se prepletajo trije bistveni elementi prehrabene verige: koroza, riž in klasje žita. Ob robu so tri skupine po štiri peterokrake zvezdice, ki je obvezna upodo-

Od leve: Španija je na kovancu upodobila Don Kihota ob 400-letnici prve objave istoimenske knjige; Avstrija pa je svoj priložnostni kovanec namenila 50. obletnici podpisa državne pogodbe in državne suverenosti; v Belgiji pa so na kovanec upodobili skupaj belgijskega in luksemburškega vladarja.

bitev na vseh evrih, saj ducat zvezd simbolizira zastavo Evropske unije in običajni dodatki oz. datum kovanja (2004), velik monogram RI (ki ponazarja državo, ki je novc izdala), izredno majhen podpis UP, ki sta začetnici avtorice kovanca Uliane Pernazza, prisoten je tudi kovni znak kovnice v Rimu, velika črka R.

Nekaj dni kasneje oz. 16.12.2004 so iz italijanske kovnice prišli tudi priložnostni obtočni kovanci, ki sta jih dali v obtok mali državi San Marino in Vatikan. V San Marinu so prve spominske kovance 2€ posvetili zaslužnemu možu iz svoje dolge zgodovine, Bartolomeu Borghesiju, ki je med 18. in 19. stoletjem prenašal v svet ugled in slavo državnice, ki ima najstarejšo republiško ureditev na svetu. Upodobitev na kovancu je preprosta, saj predstavlja portret omenjenega veljaka in ime izdajatelja kovanca. Naj omenimo, da je kovana količina teh novcev 110.000 kosov in da so ga v numizmatičnem uradu San Marina prodajali po 12,5€ (vključno s poštnimi stroški), kar pomeni, da je postal novc le "virtualno" obtočni, saj ga verjetno ne bo nihče uporabljal za nakupe, ker je bila njegova vrednost že na začetku mnogo višja od nominalne. Isto se bo dogajalo s kovanci, ki so jih izdali v državi Mesta Vatikan, saj so jih nakovali še manj kosov (le 85.000) in so jih že ob izidu prodajali po 11€, saj so bili vsi pakirani v običajnih škatlicah, kot pač večina novcev, ki jih izdaja ta državnica. Vsekakor so lanski "obtočni" priložnostni kovanec posvetili 75. obletnici ustanovitve države, kot jo poznamo danes, oz. so proslavljali obletnico Lateranske pogodbe, ko so dokončno razdelili cerkveno oblast od posvetne in določili papeški teritorij. Kovanec je uresničil Guido Veroni, isti medaljer, ki je narisal profil prejšnjega papeža Ja-

neza Pavla II. na evro kovancih. Upodobljena pa je stilizirana država z orisom današnjih meja, v ospredju pa je bazilika Sv. Petra s trgom, ki ga je uredil Bernini; seveda je še ime države izdajateljice, datum kovanja in kovni znak rimske kovnice. Tudi za letošnje leto sta obe državi že napovedali, da bosta izdali priložnostne kovance 2€: v Vatikanu bodo kovanec posvetili 20. svetovnemu dnevu mladine, ki bo letos v Nemčiji, San Marino pa bo z upodobitvijo proslavljala 100-letnico teorije o relativnosti, ki jo je začrtal Einstein, saj je leto 2005 mednarodno leto fizike. Kovanci bodo verjetno na razpolago leto jeseni.

Letos se je tudi Španija pridružila državam, ki so izdale take priložnostne kovance, saj so aprila meseca dali v obtok novc, s katerim so proslavili 400-letnico prve objave knjige *Don Kihot*. Meseca maja, točneje 11. maja 2005 pa so v Avstriji izročili v obtok kovanec vrednosti 2€, ki opozarja na 50. obletnico podpisa državne pogodbe, s katero je postala avstrijska država spet suverena. Zanimivo novost pa so meseca marca pripravili v Belgiji, saj so dali v obtok novc, ki ima upodobljena bodisi belgijskega kot luksemburškega vladarja, je torej prvi kovanec, ki sta ga izdali skupno dve državi iz Evropske unije, čeprav je uradni izdajatelj Belgija (zato so lahko v Luksemburgu dali letos v obtok prej že omenjeni novc, saj še velja pravilo, da lahko vsaka država proslavi le eno obletnico letno).

Čeprav je evro le izredno malo časa v obtoku (v primerjavi z ostalimi valutami, ki imajo tudi stoletne tradicije) nas lahko stalno preseneča tudi iz numizmatičnega vidika... Pozorni bodimo na vsak novc, ki ga obračamo po rokah, morda nismo prej še nikoli opazili, kakšen je...

Bruna M. Pertot

The da Vinci Code

Ko sem pred več kot letom dni vzela v roke italijanski prevod Dan Brownove knjige *The da Vinci Code*, *Il codice da Vinci*, sem na svojem notranjem radarju zaznala živahno dejavnost. Prav tiste dni sem, ne vem več po kateri radijski postaji, bežno ujela slavospev izjemnemu, čudovitemu, nadvse uspešnemu "thrillerju", ali po naše rečeno grozljivki-uspešnici.

Imam navado, da se knjige lotevam nekje na sredi: tam navadno (a ne vedno) zaznam njen pravi vonj. In tokrat sem iskala vonj, ki naj bi me po pre mnogih letih spet popeljal v čudovite vrtove branja o svetem gralu, o templarjih, o ezoteriki in magiji (tisti pravi), o iskalcih skrinje Stare zaveze tam nekje v srcu Etiopije (Graham Hancock) in preštevilni drugi, ki so si s temi temami zagotovili trume bralcev, a so kmalu šli v pozabo.

Ventilator se je brezobzirno uperil vame in mi sunkovito razpihal za cel snopič strani, tako da sem pristala prav tam, kjer eden od glavnih nosilcev zgodbe razkriva "resnice", med drugimi tudi tiste, ki naj bi bile prišle na dan z odkritjem prej nepoznanih gnostičnih spisov v Nag Hammadiju (Egipt) okrog l. 1945. Jih ne poznate? Tudi jaz ne. Berem pa, da sta jih našla dva brata, medtem ko sta obdelovala njivo: bili so shranjeni v veliki posodi, ki sta jo ponesla domov, v veliko zadovoljstvo njune matere, ker je vsaj imela s čim prižigati ogenj. Tisti, ki so se čudežno ohranili, so sedaj v varstvu ustanove, ki nosi ime Koptski muzej v Kairu. V glavnem obravnavajo že davno pozabljeni nauk heretika Valentina.

A da se povrnem k besedilu, ki ga je ventilator izbral in mi ga vsilil: iznajdljivi in vedno ljubeznivo se smehljajoč pisatelj Brown nas pouči, da Kristus ni bil to, kar nam pripovedujejo evangeliji: ti so povsem neverodostojni in izmišljeni, ker je Cerkev tiste prave uničila, zato da bi stvari prikazala po svoje in utrdila svojo oblast.

Brown nam na približno 520 straneh nasuje še veliko zanimivosti, ki naj bi bralca prepričale, da je krščanska vera nekaj ponarejenega, nekaj, kar je treba vse od kraja predelati, če ne že črtati.

Kristus je bil poročen z Marijo iz Magdale! No, da, in tudi ko bi bil?! A po virih sodeč, zagotovo ni bil: o tem so bibliisti trdno prepričani. Apostol Peter,

ki je bil izrazit antifeminist (!), je Magdaleni iztrgal oblast in krščanstvo je v resnici postavil na noge cesar Konstantin! Pa še in še!

Na hrbtni strani notranjega naslova je pojasnilo, ki bralca seznanja, da je knjiga sad domišljije in da je vsaka vez z resničnimi osebami zgolj slučajna. Istočasno pa je Dan Brown pred milijoni ameriških gledalcev v oddaji *Good morning America* (postaja ABC) jeseni 2003 izjavil, da v svoje trditve verjame ter da jih lahko podpre z dokazi! S to svojo trditvijo je bralce prepričal, da to ni več samo roman.

Preveč me je zanimalo, od kod tolikšno zanimanje za delo, o katerem je večina kritikov poročala brez usmiljenja.

Nagibala sem se k prepričanju, da se je avtor odločil za tovrstno pripoved po dolgem in mukotvornem iskanju teme, ki bi mu zagotovila čim večje število bralcev, čim večjo pozornost medijev in predvsem veliko, veliko denarja. To pa je v poplavi umetniškega panustvarjanja pravi Sizifov trud. A samo za nekatere: človek, ki ga podpira družba, ker se v njem prepozna ali ima od tega kakršnokoli korist, pride do slave takorekoč čez noč: velike ali majhne, tudi če je njegovo delo liliputsko majhno.

Tako da število prodanih izvodov neke knjige danes (a ne samo danes) sploh ne priča o veličini pisca in njegovega pisanja, temveč odkriva samo, česa je lačna družba, ki ga obdaja. Pa še: nobena statistika, nobena raziskava ne bo nikoli razkrila, koliko prodanih izvodov so kupci v resnici prebrali in koliko jih je pozabljenih obležalo na knjižnih policah ali celo romalo v odpad. Mnogi se namreč o aktualnih temah pogovarjajo samo na osnovi tega, kar so tu in tam paberkovali in slišali, ne da bi stvari osebno preverili. Pri teh zadevah je računalnik postal velik zaveznik, a ne vselej: človeka pogosto pusti obsedeti na golem, ker mu z avtoriteto tehnologije večkrat vsiljuje nepravne podatke.

In prav ta misel me je vseskozi spremljala: da je namreč Dan Brownovo znanje prej računalniško kot pa izvirajoče iz resničnega in poglobljenega študija tega, kar opisuje.

Počasi sem se prepričala, da Dan Brownova sla ni bila zgolj pisateljska, ni bila samo želja po slavi: njegova ambicija je bila in je načeti temelje neke ve-

re, neke družbe, ki je 2000 let hranila in pojila milijone, zdaj že milijarde ljudi.

Poznavalci postavljajo njegovo delo neposredno v okolje akademskih krogov, ki se imajo za znanstvene preučevalce prave resnice o Jezusu (ki da je bil častilec prvega božanstva na zemlji, ki da je bilo žensko): ti preučevalci so izrazito protikrščanski in še posebno protikatoliški, zlasti jim je na poti delovanje organizacije Opus Dei.

Katoliške knjigarne knjige, vsaj takrat, niso prodajale. Razumljivo, saj je prava mešanica gnosticizma, new agea in poganstva v bolj ali manj moderni preobleki, polni erudicije z nedopustnimi napakami. Je tudi žaljiva.

Preveč me je zanimalo, od kod tolikšno zanimanje bralcev, a čudna so pota pisane besede, po več kot enem letu sem v mestni knjigarni z robom plašča podrla kupček knjig ter jih hitela pobirati. Zadnja med njimi: *Il codice da Vinci*. "Že zopet ti?" Da. Toda tokrat: *Il codice da Vinci - menzogna e verità*. Avtor: Darrell L. Bock. Nesla sem jo domov.

Darrell Bock je protestant, bibliist, eden največjih preučevalcev Nove zaveze ter docent teologije in eksegeze na najuglednejših ameriških univerzah. Na 183 straneh je s svojim vsestranskim znanjem, predvsem pa s svojim poznavanjem starih krščanskih rokopisov pometel z vsemi tezami pisatelja Browna. Na kratko samo dva citata: "Da Vincijeva šifra ni samo pripovedno delo, preoblečeno v esej. Iz romana je razvidno, da poskuša predelati zgodovino." In še: "Roman skriva v sebi namen preoblikovati eno glavnih kulturnih silnic zahodne kulture, to je krščanstvo." Tako Darrell, str. 148. In to podpre, seveda, z dokazi.

Dan Brown ponuja za novo nekaj, kar je staro: izbrskal je izpod pepela nekaj drobcev iz krščanske preteklosti, nekaj iz preštevilnih rokopisov, ki so se najbolj razbohotili v 3. stol. po Kr. Cerkveni očetje (beri Cerkev) jih niso nikoli skrivali, niti manipulirali, o njih se je pisalo in govorilo. Tako da Darrell ni prvi, ki je zamajal Brownove trditve: to so storili pred njim že drugi, preden se je on rodil.

In tudi današnji človek, ki bi se hotel podati v to goščavo (gre namreč za pravo goščavo) apokrifnih spisov, vključno tistih iz Nag Hammadija, bi odkril, da mu nihče ne zapira poti.

Kdor študira teologijo, se mora nujno soočiti tudi s temi temami tako imenovanega celotnega svetega izročila, ki jih potem lahko sprejme ali odkloni, lahko se postavi v Cerkev ali izven nje. Cerkev je namreč nekatere teh spisov odklonila ter jih proglasila za herezije (tega smo se učili celo mi v šoli), druge pa še vedno preučuje ter o njih razmišlja. Novi Pe-

trov naslednik, Benedikt XVI., in njegovi sodelavci jih imajo v mezincu. In ni edini.

Dan Brown je presenetil, ker smo se pustili presesteti, ker smo o veri, ki ji pripadamo, vedno manj poučeni, ker o Svetem pismu vemo vedno manj, pogosto celo nič.

Berem v delu enega največjih italijanskih živečih biblistov Gianfranca Ravasija, kaj vse so pisali o Kristusu: celo to, da je bil Marijin nezakonski sin (*La buona novella* ali *Veselo oznanilo*, Oscar Saggi, Mondadori).

Vidimo pa, da vse to pisanje ni nikoli zamajalo niti okrnilo vere tistih, ki vidijo v Kristusu umorjenega in od smrti vstalega Sina božjega.

To je torej vedno bilo, je in bo. Kdor hoče pisati, pač piše. Tako ali drugače. Pravica bralca je, da si o napisanem ustvari lastno mnenje in da ne dovoli, da mu kdorkoli ponuja karkoli, zavito v zlat in bleščeč ovoj medijev.

Hvaležna sem Danu Brownu: njegova je zasluga, da sem segla po delu uglednega biblista Darrella Bocka in nato še po tistem španskega jurista in časnikarja Josèja Antonia Ullate Fabo, ki je pa napisal *Contro il codice da Vinci*: dve temeljiti deli v morju knjig, esejev in člankov, dve kapljici v morju tega, kar je bilo napisanega za *The da Vinci Code* in proti njem. Odločno preveč, saj si avtor ne zasluži tolikšne pozornosti, njegov šund roman tudi ne.

Če se ga je Darrell Bock lotil s teološkega in filozofskega vidika, ga je Ullate Fabo na zabaven način zdelal kot literata in povlekel na dan vse netočnosti, napake in poceni trike, ki se zvrstijo v pripovedi, tako da prihaja na dan vse avtorjevo približno znanje in slabo poznavanje umetnosti, zgodovine in krščanskega izročila.

Bodo zdaj, ko Dan Brown preplavlja slovenski trg, avtorji kot so Darrell in Ullate Fabo našli prevajalca, ki bi jih prevedel v slovenščino, da bi razsvetlili tudi slovenskega bralca?

Bila sem verjetno predolga, a pri branju je dobro to, da človek lahko preneha brati v kateremkoli trenutku in zazeha.

Zdaj, ko zaključujem ta sestavek, se počutim kot mravlja, ki se je slabo opremljena in nepripravljena podala na visoko goro, ne da bi vedela, kako je visoka, a jo je že na začetku poti njen mali radar opozoril, da pot vodi skozi prevelike strmine in prevelike globine. Zato je odložila seme ter se pravočasno umaknila v dolino.

Škoda, da Dan Brown ne razpolaga s takim drobnim radarčkom, ki ga ima skoraj vsak človeški otrok: ko bi ga imel, bi ga gotovo pravočasno ustavil.

Antena

SLOVENSKI NOVOMAŠNIKI

V letu 2005 naj bi Slovenci dobili skupno 24 novomašnikov.

O Davidu Pahorju iz Jamelj v goriški nadškofiji, ki pa je študiral in bil posvečen v Pulju, smo že poročali.

Ostalih novih škofijskih duhovnikov je 18: 11 iz ljubljanske (eden je po izvoru Čeh iz Vojvodine), 6 iz mariborske in eden iz koprške škofije. Redovnih novomašnikov je 5: dva salezijanca in dva frančiškana (posvečena bosta jeseni) iz ljubljanske nadškofije ter en jezuit iz koprške škofije.

Letošnji Kresnik Alojzu Rebuli

Nagrado Kresnik za najboljši slovenski roman preteklega leta je prejel Alojz Rebula za roman *Nokturno za Primorsko*, ki sta ga izdala celjska Mohorjeva in tržaška Mladika. Pisatelj Rebula je bil v ožjem izboru za nagrado že pred leti z romanom *Cesta s cipreso in zvezdo*, ki je izšel pri založbi Mladika leta 1998.

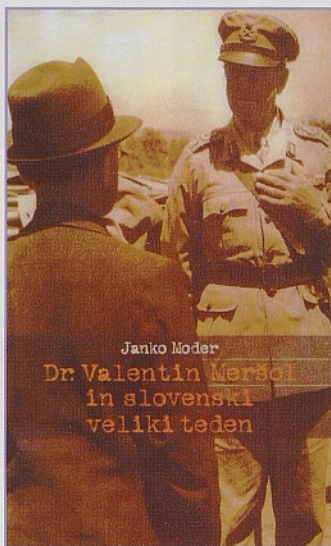
Uglednemu avtorju in dragocenemu sodelavcu iskreno čestitamo.

Janko Moder o "slovenskem velikem tednu"

Prevajalec, pesnik in pisatelj Janko Moder (letnik 1914) je prijetno presenetil javnost z dobrih 400 strani debelo knjigo *Dr. Valentin Meršol in slovenski veliki teden*, ki jo je izdala Celjska Mohorjeva družba.

Dr. Meršol je znani zdravnik (1894-1981), ki je z odločnim nastopom pripomogel, da Angleži po izročitvi slovenske protikomunistične vojske Titovim silam niso iz taborišča v Vetrinju junija 1945 poslali v smrt še na tisoče civilistov.

Janko Moder, ki je primarija Meršola dobro poznal, v knjigi opisuje njegov svetli lik in življenjsko pot v domovini ter zdomstvu, predvsem pa v knjigi skuša odgovoriti na težka vprašanja o vzrokih za krvavo dogajanje med vojno in po njej, za revolucijo, državljansko vojno, domobranstvo in begunstvo, za spremenjeni značaj ljudi, za medsebojna obračunavanja, za krivde slovenske desnice, skratka, za tragične pojave iz "predvojnih in medvojnih vic, še posebej pa povojnega, za zdravo človeško pamet povsem nerazumljivega slovenskega pekla". Pri predstavitvi dogodkov se opira na množico pisnih virov, a tudi na svoje spomine in kritično razmišljanje.

IMENA NA KOROŠKEM

Mohorjeva družba v Celovcu je izdala dve temeljni koroški imenoslovnici. Anton Feinig in njegova hčerka Tatjana sta pripravila dvojezično delo *Družinska imena na Koroškem* in v sosednjih pokrajinah. Franc Kattnig, Miha Kulnik in Janko Jerzer pa so pripravili novo, izpopolnjeno izdajo seznama dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške s spremnimi jezikovnimi in praktičnimi podatki ter zemljevidom *Dvojezična Koroška*.

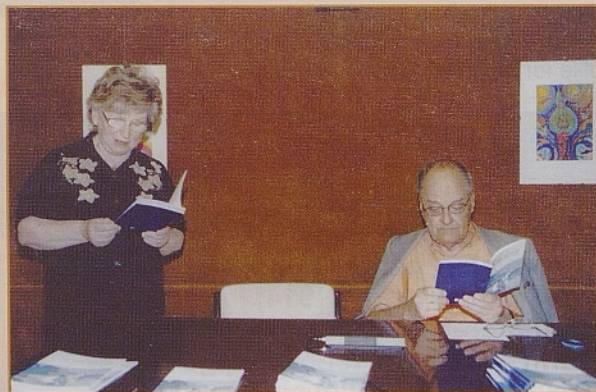
ZLATOMAŠNIK IZ NABREŽINE

Salezijanec Viktor Godnič, ki se je rodil 3. januarja 1920 v Nabrežini, je bil v duhovnika posvečen 29. junija 1955, ni član slovenskega inšpektorata, deluje pa v Gorici. V mladih letih je bil nogometaš v italijanski I. ligi, uveljavljen je tudi kot slikar. Pred praznikom zavetnika sv. Roka so mu v rojstni vasi postavili razstavo, daroval pa je tudi slovesno mašo.

SV. JAKOB V TRSTU JE PRAZNOVAL

Na praznik zavetnika sv. Jakoba, 25. julija, je doseglo vrh praznovanje 150-letnice župnije Sv. Jakoba v Trstu. Dvojezično somaševanje so vodili goriški nadškof De' Antoni in tržaški ter koprski škof Ravignani in Piriš. Izšel je tudi zbornik treh avtorjev o zgodovini župnije. V njem je Lida Turk predstavila življenje slovenskih vernikov.

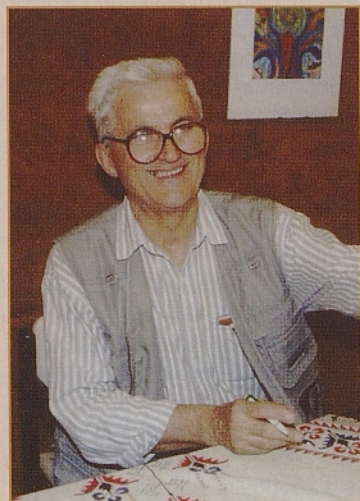
DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV SKLENILO SEZONO 2004-2005

Zgoraj levo: Mirko Špacapan, Mirko Pelicon in Peter Močnik; desno: Tomaž Zalaznik (levo) in Andrej Rahten. Spodaj levo: predstavitev knjige Tamare Pečar-Griesser; desno: Matejka Maver bere iz knjige Pavleta Merkušja.

Bogata sezona kulturnih večerov DSI v Peterlinovi dvorani v Trstu se je končala prvi ponedeljek v juliju. Junija pa so bili na vrsti še zadnji letošnji večeri. V ponedeljek, 6. junija, je bilo tako na sporedu informativno srečanje "Referendum: da ali ne?", na katerem so govorili jezuit pater Mirko Pelicon, odvetnik Peter Močnik in zdravnik pediater Mirko Špacapan. Naslednji ponedeljek, 13. junija, je svojo knjigo

z naslovom "Zavezništva in delitve. Razvoj slovensko-hrvaških odnosov v habsburški monarhiji" predstavil avtor zgodovinar Andrej Rahten. Prisoten pa je bil tudi predstavnik založbe Nova revija Tomaž Zalaznik. V ponedeljek, 20. junija, so v društvu predstavili knjigo zgodovinarke dr. Tamare Pečar - Griesser "Cerkev na zatožni klopi". O knjigi so govorili prof. France M. Dolinar, prelat prof. Marijan Smolik in direktor založbe Družina prelat dr. Janez Gril. 27. junija je bilo v društvu srečanje z akademikom prof. Pavletom Merkušjem ob izidu njegove knjige "Od babe do smrti". Sezona pa se je v resnici končala v ponedeljek, 4. julija, s predstavitvijo knjige Milana Gregoriča "Ljudje mojega časa", ki je na začetku poletja izšla pri Mladiki. Društvo slovenskih izobražencev čaka zdaj obilo dela za pripravo 40. jubilejne Drage 2005. Nasvidenje torej na Dragi!

Milan Gregorič.

LAJŠE 2005

Spravno slovesnost s somaševanjem v spomin na žrtve okupacije in revolucije na Primorskem je 26. julija na Lajšah pri Cerknem vodil koprski škof msgr. Metod Pirih.

**DR. FRANC RODE
ODLIKOVAN**

Francoski predsednik Chirac je prefekta Kongregacije za ustanove posvečenega življenja in družbe apostolskega delovanja, bivšega ljubljanskega nadškofa dr. Franca Rodeta zaradi povezanosti s francoskim jezikom in kulturo imenoval za viteza častne legije.

St. John's University iz New Yorka pa mu je 17. julija v Rimu podelila častni doktorat iz prava.

Dr. Rode je za praznik sv. Mohorja in Fortunata 12. julija vodil petjezično somaševanje 12 škofov in kakih 100 duhovnikov v baziliki v Ogleju.

ŠTEVERJAN 2005

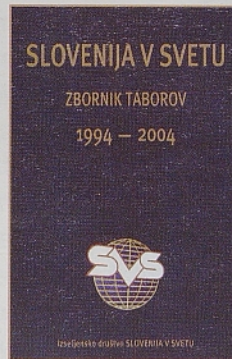
V Števerjanu se je 3. julija končal 35. Festival narodnozabavne glasbe, ki ga prireja Slovensko katoliško prosvetno društvo Frančišek Borgia Sedej. Pod vodstvom predsednika Mihe Corsija je društvo letos postavilo nov oder na prireditvenem prostoru Med borovci.

Na festivalu je nastopilo 21 skupin (med njimi spet ni bilo nobene zamejske), izmed katerih jih je 13 nastopilo v finalu. Pokal 35. festivala je odnesel ansambel Karavanke iz Zgornj Gorij, nagrada občinstva, ki je bilo zelo številno, je šla ansamblu Gorski cvet iz Vipavske doline. Zunaj konkurence je nastopil še Ansambel Franca Miheliča.

**ODV. MATEVŽ GRILC
PRESEDENIK NSKS**

Na neposrednih volitvah Narodnega sveta koroških Slovencev (po pošti) je bil za novega predsednika izvoljen odv. Matevž Grilc, ki je organizaciji že predsedoval v letih 1976-95. Prejel je 2.485 glasov (81%). Drugi kandidat, bivši državni poslanec Karel Smolle, je prejel 560 glasov (19%).

Med 96 kandidati je 3.317 sodelujočih pri volitvah izvolilo 48-članski Zbor narodnih predstavnikov. Leta 2002, pred razkolom v NSKS, je udeležba dosegla 3.600 ljudi.

**Tabor Slovenije v svetu
ob 60-letnici begunstva**

XII. Tabor Slovencev po svetu, ki ga prireja Izseljensko društvo Slovenija v svetu, se je 2. julija začel v Šentvidu pri Ljubljani s simpozijem o doprinosu slovenskih beguncev pri utrjevanju narodne zavesti v zamejstvu. Razpravo je vodil zgodovinar Andrej Vovko iz Ljubljane, referata pa sta prebrala ravnatelj Janko Zerzer iz Koroške in časnikar Ivo Jevnikar iz Trsta.

Srečanje, ki ga je povezovala Verena Koršič Zorn, je uvedel predsednik SVS Boštjan Kocmur. Pod vodstvom Janeza Sršena je zapel mešani zbor Korotan iz Clevelanda, nastopila pa je še plesna skupina letošnjih slovenskih maturantov skupine RAST 34 iz Argentine. Ob številnih pozdravnih nagovorih so prireditelji izročili posebni nagradi prof. Metodu Milaču iz ZDA, ki je ustanovil zbor Korotan in nedavno objavil odmevno knjigo spominov, ter Slovenskemu gledališču Buenos Aires za 40-letno delo.

Udeleženci so se popoldne napotili še k povojnemu morišču Pod Krenom v Kočevskem Rogu, kjer je bilo somaševanje za žrtve. Pel je zbor Korotan, recitirali pa so člani Slovenskega gledališča Buenos Aires.

Slovesno somaševanje ob 60-letnici konca vojne in začetka begunstva je bilo tudi naslednjega dne, 3. julija, popoldne v ljubljanski stolnici. Vodil ga je nadškof Alojz Uran, pel pa je zbor Korotan.

Tabor se je končal z večerno prireditvijo V znamenju Križa v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Na akademiji so spregovorili predsednik SVS Boštjan Kocmur, slovenski pravnik in publicist iz Argentine Božidar Fink in predsednik slovenske vlade Janez Janša. Pel je zbor Korotan pod vodstvom Janeza Sršena in v spremstvu orkestra. Člani Slovenskega gledališča Buenos Aires so predstavili štiridelno recitacijo V znamenju Križa, ki jo je sestavil Tone Rode, režiral pa Blaž Miklič. Basbaritonist Marko Fink in njegova sestra, mezzosopranistka Bernarda Fink, pa sta zapela ob klavirski spremljavi Ivana Vombergarja.

Izseljensko društvo Slovenija v svetu je pred taborom izdalo še novo številko svoje revije z gradivom z lanskega srečanja in pa 288 strani debel zbornik s temeljnim gradivom vseh doterdanjen taborov.

Oskrunjen Trinkov nagrobni spomenik

Na Tarčmunu so običajni neznanci pomazali in oskrunili nagrobnik beneškega rojaka Ivana Trinka Zamejskega. V petek, 29. julija, so se zato na pobudo društva Ivan Trinko zbrali ob spomeniku na tarčmunkem pokopališču številni rojaki, ki so protestirali proti nekulturnemu izpadu in potrdili zvestobo načelom, ki jih je izpričeval in širil njihov duhovni oče duhovnik Ivan Trinko.

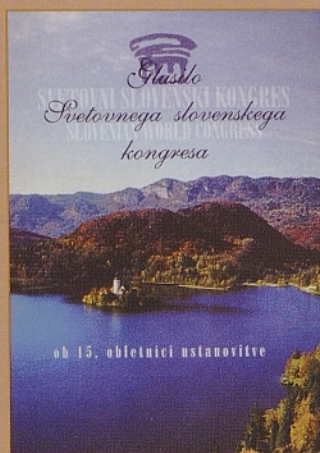
Ob oskrunjenem spomeniku na tarčmunkem pokopališču se je zbrala lepa množica. Govorili so med drugimi sovojniški župan Lorenzo Cernoia, dekan Mario Qualizza, pokrajinski odbornik F. Cigolot in podpredsednik deželne- ga sveta C. Monai.

ZADRUŽNA KRAŠKA BANKA

Zadružna kraška banka, ki je nastala na Opčinah pri Trstu, je 13. julija odprla novo, že osmo podružnico, in sicer pri Sv. Mariji Magdaleni v Trstu. Banko vodita upravni odbor, ki mu predseduje Sergij Stančič, in ravnatelj Klavdij Brajnik.

17. SREČANJE TREH SLOVENIJ

Na Sv. Višarjah je bilo 7. avgusta že 17. srečanje treh Slovenij. Zgodovinar Jože Dežman je predaval na temo S spravno ljubeznijo iz rdeče ledene dobe, v romarski cerkvi je bilo somaševanje ljubljanskega nadškofa Urana in desetih duhovnikov, v Domu srečanj dr. Lamberta Ehrlicha pa je bil še kulturni spored z nastopom mešanega zbora Gregor Rihar in otroškega zbora iz Polhovega Gradca ter govorom poslanke Mojce Kucler Dolinar.

15-letnica Svetovnega slovenskega kongresa

V Ljubljani so 4. julija predstavili Glasilo Svetovnega slovenskega kongresa ob 15. obletnici ustanovitve. Gre za brošuro na 120 straneh, ki prinaša gradivo s proslave, ki je bila 4. septembra lani na Dragi 2004, poročila o delu posameznih konferenc in o svetovnih srečanjih slovenskih arhitektov in gradbenikov septembra lani na Brdu ter slovenskih zdravnikov (že četrtrič!) maja letos v Novem mestu.

V ŠTEVERJANU OB OBLETNICI NEODVISNOSTI

Na Terpinovi domačiji v Števerjanu je bila 8. julija peta izvedba prijetnega družabnega srečanja ob obletnici slovenske neodvisnosti. Ob pobudniku, predsedniku Konference za Italijo pri Svetovnem slovenskem kongresu Marjanu Terpinu, je bil slavnostni govornik časnikar Jurij Paljk. Spregovorili pa so še predsednik SSK Boris Pleskovič, brigadir Tone Krkovič, bivši konzul v Trstu Tomaž Pavšič in Rudi Merljak iz Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu pri predsedstvu vlade v Ljubljani.

SPOMIN NA STANKA PREMRLA

Za občinski praznik v Vipavi so ob 125-letnici rojstva, 40-letnici smrti in 100-letnici njegove skladbe, sedanje slovenske himne Zdravljica odkrili spomenik duhovniku in skladatelju Stanku Premrlu. Kip je izdelal Zmago Posega. Na slovesnosti so spregovorili vipavski župan Ivan Princes, predsednik slovenskega parlamenta France Cukjati, predstavnik Društva slovenskih skladateljev Andrej Misson in ljubljanski pomožni škof Andrej Glavan.

SLORI: mednarodna konferenca in nova knjiga

Od 30. junija do 2. julija je bila v Trstu 10. Mednarodna konferenca o manjšinskih jezikih, tokrat posvečena položaju v Evropi po širitvi EU leta 2004. Znanstveno srečanje, ki ga prirejajo vsaki dve leti v drugem kraju, je gostil Slovenski raziskovalni inštitut. Privabilo je kakih sto strokovnjakov.

SLORI je pred kratkim izdal tudi novo knjigo z naslovom *Mladi, gospodarstvo, kultura, Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. Uredila sta jo Norina Bogatec in Emidij Susi, vsebuje pa tri raziskave, ki so bile opravljene za programsko konferenco krovnih organizacij SKGZ in SSO glede pogledov mladih na manjšino, stanja in perspektiv gospodarstva ter kulturnih in prosvetnih društev Slovencev v Italiji.

Gledališki tečaj za najmlajše

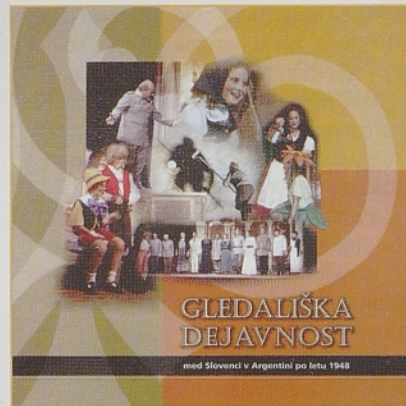
Slovenska prosveta in Radijski oder sta tudi letos priredila že tradicionalni gledališki tečaj za najmlajše v Finžgarjevem domu na Opčinah. Celodnevni tečaj se je odvijal v tednu od 13. do 17. julija in se ga je udeležilo preko trideset tečajnikov. Vodili so ga gledališki ustvarjalci in mentorji Lučka Susič, Matejka Peterlin, Jelka Bogatec, Štefan Pahor, Martina Feri, Alenka Hrovatin, Tomaž Susič in drugi. Intenzivni tečaj je bil tudi letos uspešen, v teku enega samega tedna so naštudirali igrico, ki jo je nalašč za to priložnost napisala Lučka Susič. Igrico Volk in sedem kozličkov smo si lahko ogledali ob zaključku tečaja, ki ga je podprl tudi Javni sklad RS za kulturne dejavnosti.

Slovenski gledališki delavci iz Argentine

Slovensko gledališče Buenos Aires, ki praznuje 40-letnico in je nastopilo na proslavah ob 60-letnici begunstva, je na slovenskih tleh gostovalo tudi z delom Antona Čehova Striček Vanja v režiji Blaža Mikliča. Premiera je bila 21. maja v San Justu v Buenos Airesu, prva izmed junijskih predstav v Evropi pa v Štandrežu.

Ob svojem jubileju in gostovanju v Sloveniji je Slovensko gledališče Buenos Aires izdalo knjižico na 24 bogato oblikovanih in dokumentiranih straneh Gledališka dejavnost med Slovenci v Argentini po letu 1948. Besedilo je napisal arh. Jure Vombergar, fotografije je prispeval njegov sin Marko, brošuro pa je oblikovala Irena Žužek.

Izseljensko društvo Slovenija v svetu pa je z založbo Ilex v Ljubljani v dveh knjižicah objavilo slovenska prevoda gledaliških del Barka brez ribiča (prevod Marije Kutnar Jeločnik) in Drevesa umirajo stoje (prevod Miriam Jereb Batagelj), ki ju je napisal španski dramatik Alejandro Casona (1903-1965) in sta priljubljeni med slovenskimi gledališčniki v Argentini. Zato sta v publikacijah predstavljeni tudi dve amaterski gledališki skupini: v Slovenski vasi (Barka brez ribiča) in na Slovenski pristavi v Castelarju (Drevesa umirajo stoje).

46. SLOVENSKI DAN V KANADI

Slovenci v Kanadi so se 3. julija na Slovenskem letovišču v Boltonu pri Torontu na 46. Slovenskem dnevu spomnili 150-letnice prisotnosti Slovencev v Kanadi in obletnice slovenske samostojnosti. Mednje je prišel tudi zunanji minister Dimitrij Rupel, ki jih je nagovoril in v imenu predsednika slovenske države Janeza Drnovška izročil odlikovanja trem rojakom za zaslužno delo v slovenski kanadski skupnosti. Red za zasluge so prejeli javni delavci Stane Kranjc, duhovnik Tone Zrnc in France Habjan.

RIBIŠKI MUZEJ IN FESTIVAL MORJA

V Sv. Križu pri Trstu so 26. junija položili temeljni kamen prihodnjega sedeža Ribiškega muzeja Tržaškega primorja. Na slovesnosti sta v imenu pobudnikov spregovorila predstavnik muzeja inž. Franko Košuta in duša raziskav ter zbiranja zgodovinskega gradiva o našem ribištvu in pomorstvu kap. Bruno Lisjak Volpi.

Na bodočem gradbišču so se julija zvrstile premiera in nekatere ponovitve dela Maria Uršiča v kriškem narrečju Čarobna noč. Izvedla sta ga Miranda Caharija in Livij Bogatec, režijo pa je podpisal avtor.

UMRL DUHOVNIK IVAN LAVRIH

V Kansasu v ZDA je 12. avgusta zaradi srčne bolezni umrl duhovnik Ivan Lavrih. Ravno na 90. rojstni dan, 2. avgusta, so ga bili sprejeli v bolnišnico. Pokopali ga bodo v rojstnem kraju, Šentvidu pri Stični.

Lavrih, ki je bil posvečen v duhovnika leta 1939 v Ljubljani, je na lastni koži spoznal vojno in revolucijsko tragiko, o čemer je leta 2001 pri Družini v Ljubljani izdal spomine V primežu revolucije - spomini duhovnika. Že leta 1951 pa je v Kansasu v knjižni obliki izdal delo Z Bogom v tujini - nedeljska premišljevanja.

SLOVENSKA UMETNOST 1975-2005

V Moderni galeriji v Ljubljani so 9. avgusta odprli razstavo Teritoriji, identitete, mreže, ki predstavlja slovensko umetnost v letih 1995-2005 in je zadnji del trilogije, ki je predstavila slovensko umetnost zadnjih treh desetletij.

Razstavo so posvetili spomenu prerano preminulega kustosa mag. Igorja Zabela (rojenega leta 1958, umrlega 23. julija letos), ki je skupno s kolego Igorjem Španjolom zasnoval in skoraj do smrti pripravljaval pomembni dogodek.

ZAMEJSKI JUBILANTI

V zadnjih tednih se je na Tržaškem in Goriškem nabralo kar nekaj novih 70 in 80-letnikov. Naj jih kar kronološko naštejemo in jim s tem tudi čestitamo ter voščimo.

5. avgusta v Lonjerju pri Trstu 80-letnico glasbeni pedagog in dirigent Oskar Kjuder, ki je dolgo vodil Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomazič v Trstu;

7. avgusta v Trstu 80-letnico nekdanji protifašistični bореc in interniraneec, podjetnik in zdaj vodilni član tržaških borčevskih združenj Ljubo Sušič;

8. avgusta na okrevanju v Duhovniškem domu v Gorici 80-letnico župnik v Nabrežini Bogomil Brecelj, ki je pred tem plodno delal v župnijah Štandrež, Sovodnje, Doberdob in Zgonik, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1950 v Gorici;

14. avgusta v Trstu 70-letnico priljubljeni nekdanji radijski napovedovalec in javni delavec v zamejskih organizacijah Livij Valenčič;

15. avgusta v Trstu 70-letnico knjižničar in publicist, duša Knjižnice Dušana Černeta v Trstu Marjan Pertot;

16. avgusta v Gorici 80-letnico upokojeni profesor in publicist Danilo Rustja.

FESTIVAL AMATERSKIH ODROV

V Mavhinjah je bil v drugi polovici junija šesti zamejski festival ljubiteljskih gledaliških skupin, katerega se je udeležilo lepo število igralskih družin s Tržaškega, Goriškega in Benečije. Festival je pritegnil na čudoviti mavhinjski trg zelo veliko ljubiteljev odrske umetnosti in znova potrdil svojo upravičenost in priljubljenost. Na posnetku najbolj uspešna letošnja nagrajenka režiserka Vesna Tomšič (desno).

UMRL JE BIVŠI NADŠKOF PANGRAZIO

V Rimu je 2. junija umrl nekdanji goriški nadškof msgr. Andrea Pangrazio. Rodil se je 1. septembra 1909 v Budimpešti, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1932 v Padovi. Od leta 1953 je bil pomožni škof prej v Veroni, nato v Livornu, kjer je leta 1959 prevzel škofijo. Goriški nadškof je bil v letih 1962-67, nakar je zaradi vse večjih zadolžitev v Italijanski škofovski konferenci odšel v Rim.

PLAIN DEALER O SLOVENCIH

Največji dnevnik ameriške zvezne države Ohio Plain Dealer je v svoji mesečni prilogi Mosaic 21. junija objavil strmjen, a bogat pregled slovenske, češke in slovaške skupnosti v Clevelandu. Napisal ga je znani vodja Slovenskega raziskovalnega centra Amerike v Clevelandu prof. Edi Gobec.

ŠENTJOŠT

V Šentjoštu, kjer je zaradi komunistične revolucije 17. julija 1942 nastala prva postojanka vaških straž, so se 10. julija spomnili 60-letnice povojnih pobojev in begunstva. Imeli so mašo, pripravili kulturno prireditev in postavili razstavo. Predstavili so tudi novo knjigo Janka Mačka Šentjošt brani svoje izročilo, v kateri je med drugim seznam ljudi, ki so kot begunci zapustili domači kraj.

ZBOR TONE TOMŠIČ

Na 44. mednarodnem pevskem tekmovanju Seghizzi v Gorici je Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane julija odnesel prvo mesto v kategoriji tematskega programa.

SPOMINI P. CERARJA

Jezuitski pater Franc Cerar, ki je pred leti objavil zanimive spomine Partizan nekoliko drugače, je zdaj pri Družini objavil še nadaljevanje z naslovom Od partizana do zlatomašnika.

ON ŽIVI

Pri Družini je v Ljubljani izšla nova cerkvena notna pesmarica za mlade, ki obsega 263 pesmi in nosi naslov On živi - Mladinska bogoslužna pesmarica. Pripravili so jo Špela Blaznik, Alek Zwitter in Ivan Vombergar.

foto KROMA

Umrla je dr. Sonja Mašera

V Barkovljah pri Trstu je 14. avgusta umrla dr. Sonja Mašera, ki je bila za več povojnih generacij tržaških Slovencev pojem otroške zdravnice. Rodila se je 20. septembra 1911 v Gorici. Zaradi fronte se je družina umaknila v Maribor, od koder se je v domači kraj vrnila šele leta 1921. Iz medicine je doktorirala leta 1937 v Turinu, nakar se je v Pavii specializirala v pediatriji. V letih 1938-47 je delala v tržaški splošni bolnišnici in vmes pri Magdaleni, potem pa se je do upokojitve leta 1985 povsem posvetila privatni praksi kot otroška in splošna zdravnica sredi Trsta. Ob poklicnem se je posvečala tudi javnemu delu. Med vojno je zdravila ilegalce in povratnike iz taborišč ter zbirala zdravila za partizane, takoj po vojni je pomagala organizirati zdravstvene centre in otroške posvetovalnice. Od začetka je bila članica Zdravniškega društva, od obnove leta 1946 pa je bila v vodstvu Slovenskega planinskega društva Trst. V letih 1965-77 je bila njegova predsednica, nato častna predsednica. Zasluge si je pridobila za ureditev Doma Zorka Jelinčiča na Črni Prsti, za prirejanje zamejskih zimskih športnih iger, za planinsko Vertikalo in druge pobude.

PREMSKA SREČANJA

Na 19. Premskih srečanjih, ki jih prirejajo Združenje književnikov Primorske, Zveza kulturnih društev Ilirska Bistrica in Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, so 26. junija ob okrogli mizi obravnavali pozabljene in nepoznane primorske književnike. Na sporedu je bilo še literarno branje dramskega besedila Dušana Jelinčiča iz Trsta Aleksander od kresnic, s katerim je zmagal na gradogradu Prem 2005. Predstavili so tudi knjigo zmagovalke lanske prve nagrade Prem Marije Mercine.

ALJAŽEV STOLP

Ob 110-letnici postavitve Aljaževega stolpa na vrhu Triglava je imel ljubljanski nadškof msgr. Alojz Uran 6. avgusta mašo na Kredarici, pred samim stolpom sta govorila predsednik vlade Janez Janša in predsednik Planinske zveze Slovenije Franc Ekar, nakar je bil na Kredarici še kulturni večer.

Umrl je prof. Pavel Petričič

Po dolgi bolezni je 11. avgusta umrl beneški javni in politični delavec, organizator kulturnega življenja, publicist in slikar prof. Pavel Petričič. Beneškim staršem se je rodil 6. februarja 1929 v Vidmu. Študiral je na liceju Likovne akademije v Benetkah in na Breri v Milanu, nakar se je posvetil poučevanju umetnostne vzgoje.

Petričič je bil član Komunistične partije Italije, ki jo je med drugim v letih 1975-85 zastopal v videmskem pokrajinskem svetu, kjer je veliko storil za priredbo konference o narodno-jezikovnih skupinah v videmski pokrajini leta 1978. Od leta 1963 je bil član Kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu, leta 1972 pa je s sodelavci ustanovil Študijski center Nediža. Začelo se je velikopotezno delo: leta 1973 so začeli prirejati Benečanske kulturne dneve, leta 1974 narečni natečaj za učence Moja vas in počitniška letovanja Mlada brieza, leta 1975 so ustanovili glasbeno šolo. Bil je med pobudniki dvojezičnega šolskega centra v Špetru in dolgoletni predsednik Zavoda za slovensko izobraževanje. Več let je bil predsednik Društva beneških likovnikov, v pokrajinskem vodstvu SKGZ in v uredništvu Novega Matajurja. Bil je tudi ploden publicist. Med drugim je v italijanščini objavil knjigi o krajevnih zgodovinskih in političnih vozlih *Per un pugno di terra slava in All'ombra del tricolore*.

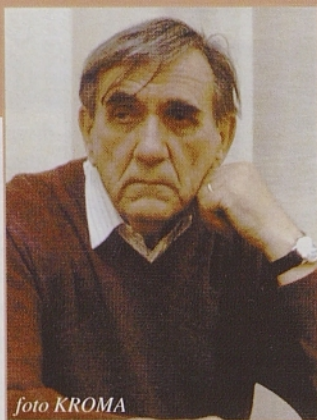

foto KROMA

Zora

V nekdanjem Narodnem domu v Trstu so 29. junija predstavili novo knjigo tržaške publicistke Lide Turk. Gre za romansirani življenjepis mlade tržaške narodne delavke in aktivistke Zore Godine Perello (1922-1945), ki je umrla v taborišču Ravensbrück. Pod naslovom Zora ga je izdalo Založništvo tržaškega tiska. Na predstavitvi so spregovorili pisatelj Boris Pahor, časnikar Ace Mermolja in avtorica.

ALAMUT V SALZBURGU

Na Solnograjskem poletnem festivalu je bila 28. julija premiera Bartolovega Alamuta v dramtizaciji Dušana Jovanoviča in režiji Sebastijana Horvata. Šlo je za koprodukcijo same festivalske ustanove in ljubljanske Drame.

POGLEDI

Letos so izšle že tri bogate dvojne številke glasila inštituta Studia slovenica Pogledi, ki ga v Šentvidu pri Ljubljani izdaja dr. Janez Arnež: št. 76-77 (februar), 78-79 (maj) in 80-81 (avgust 2005).

Prva je v celoti posvečena pisni polemiki, ki sta jo o partizanstvu v Jugoslaviji v obdobju december 1944 - januar 1945 vodila urednika dnevnika Prosveta iz Chicaga Ivan Molek in Anton Garden.

V obeh naslednjih številkah se nadaljuje ameriški dnevnik goriškega duhovnika Alfonza Čuka (zdaj je obdelano obdobje 3. april - 30. maj 1950), objavljeni pa so še zanimivi posamezni dokumenti iz starejšega tiska in različnih arhivov, zlasti bivšega ministra Mihe Kreka in duhovnika ter politika Franceta Gabrovška.

Ob 60-letnici begunstva je dr. Arnež v atriju frančiškanskega samostana pri Tromostovju v Ljubljani 14. junija odprl razstavo fotografij in tiska iz begunskih taborišč (1945-48). Ob odprtju je spregovoril akademik prof. Kajetan Gantar.

PISATELJ REBULA GOVORIL V PARLAMENTU

Na 5. vseslovenskem srečanju Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki ga je 7. julija priredila v slovenskem parlamentu Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, kateri predseduje Janez Kramberger, je ob predstavnikih oblasti imel slavnostni govor tržaški pisatelj Alojz Rebula. Posamezna pereča vprašanja so udeleženci obravnavali v šestih delovnih skupinah.

MED ZLATOMAŠNIKI

Med letošnjimi duhovniškimi jubilanti sta tudi tržaški škof msgr. Eugenio Ravignani in kanadsko-slovenski kardinal, nadškof v Torontu msgr. Alojzij Ambrožič.

Tržaški škof, ki v stikih s slovenskimi verniki, do katerih je zelo pozoren, vedno nastopa kot "škof Evgen", se je rodil 30. decembra 1932 v Pulju, v duhovnika pa je bil posvečen 3. julija 1955 v Trstu. Leta 1983 je bil posvečen v škofa in je prevzel škofijo Vittorio Veneto, leta 1997 pa je prevzel tržaško škofijo. Slovensno zlato mašo, ki je upoštevala tudi slovenščino, je daroval v stolnici sv. Justa 26. junija.

Kardinal Ambrožič, ki je 27. januarja praznoval 75-letnico, se je rodil na Dobrovi pri Ljubljani in je z družino leta 1945 odšel v

begunstvo. V duhovnika je bil posvečen 4. junija 1955 (v sloven-

skih letopisih je dosledno zgrešeno zapisano "julija") v Torontu, kjer je bil leta 1976 posvečen še v škofa. V svoji nadškofiji je bil najprej pomožni škof, nato nadškof-pomočnik (1986), leta 1990 jo je prevzel kot nadškof, leta 1998 pa je bil imenovan še za kardinala. Zlato mašo je daroval v Torontu, ponovil pa jo je tudi v rojstni župniji in pa - skupno z ostalimi slovenskimi jublanti - na Brezjah.

Zgoraj: zlatomašnik msgr. Ambrožič; desno: Dobrova, rojstna župnija, 15. 8. 2005 (foto Ciril Velkoverh). Na posnetku sta nadškof Uran (na levi) in kardinal Ambrožič (desno).

ZAHVALJUJTE SE
Z MENOI GOSPODU
ZA ČUDOVITI DAR
DUHOVNIŠTVA

KOT SE TUDI JAZ
NJEMU ZAHVALJUJEM
ZA VELIKI DAR
KI STE ZAME VI VSI

✠ EUGEN RAVIGNANI
TRŽAŠKI ŠKOF

OB 50. LETNICI
MAŠNIŠKEGA POSVEČENJA
3. JULIJA 1955 - 2005

Podolgovata podobica, ki jo je zlatomašnik msgr. Ravignani natisnil tudi v slovenščini.

ARTEDEN, POSTAJA TOPOLOVE...

Julija so se zvrstile številne pobude v okviru umetniških srečanj Postaja Topolove, ki jo v Benečiji vodita Donatella Ruttar in Moreno Miorelli, in Arteden v Lonjerju pri Trstu. Pri tretji izvedbi te pobude je sodelovalo šest mladih umetnikov različnih narodnih manjšin. Slovenske ustvarjalce je zastopal Ivan Žerjal iz Gorice. Korošec Rudi Benetik pa je vodil otroško likovno delavnico.

CIRILU ZLOBCU TOMIZZOVA NAGRADA

Pesnik Ciril Zlobec, ki je 4. julija praznoval 80-letnico, je prejel Tomizzovo nagrado. Podeljuje jo tržaški Lions Club. V Sežani pa so 23. junija priredili kulturni večer njemu v čast. Slavnostni govornik je bil tržaški literarni zgodovinar prof. Miran Košuta.

REBULOVA KAČJA ROŽA

Kulturni konzorcij na Trziškem je izdal italijanski prevod romana Alojza Rebule iz leta 1994 Kačja roža. Pod naslovom La peonia del Carso ga je oskrbela Sandra Foraus, ki je bila zanj nagrajena leta 1998. Spremno besedo k prevodu je prispevala prof. Tatjana Rojc.

PLOŠČA ZA MIRKA KUNČIČA

V Lescah pri Bledu, kjer se je rodil leta 1899, so 29. junija odkrili spominsko loščo mladinskemu pisatelju, pesniku in dramatik Mirku Kunčiču. Umrl je leta 1984 v Buenos Airesu, kjer je še danes zelo priljubljen. Slavnostni govor je imel pisatelj Zorko Simčič, mašo je daroval ljubljanski nadškof msgr. Uran, odprli pa so še razstavo slikarke Eli Hafner iz Men-doze v Argentini (roj. 1954).

VIRI 20

V knjižni zbirki Viri, ki jo izdaja Arhivsko društvo Slovenije, ureja pa odbor pod vodstvom dr. Franceta M. Dolinarja, je izšel IV. zvezek dela Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije. Če je prve tri dele v prejšnjih letih pripravil zgodovinar Božo Repe, so četrtega, ki nosi podnaslov Slovenci v zamejstvu in po svetu ter mednarodno priznanje Slovenije in šteje 308 strani velikega formata, pripravili Matjaž Klemenčič, Samo Kristen (glede Slovencev v Italiji), Katalin Munda Hirnök, Milica Trebše Štolfa in Janez Stergar. Poleg 215 dokumentov so objavljeni uvodi k posameznim zemljepisnim razdelkom, biografije obravnavanih ljudi, kratice in kazali. Čeprav gradivo ni popolno in vedno uravnoteženo, gre za prvi širši prikaz obravnavane tematike, ki je že stopila v zgodovino.

Ocene

KNJIGE

LETOPIS 1947-1997 50 let slovenskega dušnega pastirstva v Argentini Založba Družina, Ljubljana 2004

Petdeset let zajema Letopis 1947-1997, to je kronika slovenskega dušnega pastirstva v Argentini, ki je izšla v Ljubljani pri založbi Družina z letnico 2004. Urednik knjige arh. Jure Vombergar si je prevzel nelahko nalogo, da oriše zgodovino dušnopastirske in kulturne dejavnosti, ki se je razvijala med slovenskimi priseljenci v Argentini po letu 1947, to je med povojno politično emigracijo. Sam je v predgovoru h knjigi omenil, kako je razmišljal, ko so mu to nalogo predlagali: "Preden sem sprejel, sem dalj časa razmišljal o obliki, ki naj bi jo imela ta zgodovina. Odločil sem se za obliko letopisa, v katerem bi zbral in uredil poročila, objavljena v reviji Duhovno življenje ter v tedniku Oznanilo in Svobodna Slovenija, sam pa ob tem ne bi izražal svojih osebnih pogledov in mnenj. Moja želja je bila, da ta opis ne bi bil le suho naštevanje zgodovinskih podatkov, ampak da bi ga bilo mogoče brati kot opozorila, prošnje, zahvale, pregovore in reke, objavljene v obravnavanem letu in ob zadevni priložnosti. Dogodki, ki jih obravnava letopis, so predvsem verskega značaja, pa tudi narodnega, kulturnega in družbenega."

Razumljivo je, da je iz take zasnove izšlo izredno obširno delo - knjiga šteje kar 709 strani ter ničkoliko podatkov in imen. Iz začetnega opisa z naslovom Ureditve dušnega pastirstva razberemo, kako široko je razvejana organiziranost slovenske katoliške skupnosti, katere središče je cerkev Marije Pomagaj v Buenos Airesu skupaj s Slovensko hišo. V letopisu je natančno prikazano, kako se je dejavnost tega kroga ljudi postopoma več-

la in razvijala. Za prve letnike so poročila krajša, nato vedno daljša. Letopis zajema poleg dogajanja v Buenos Airesu tudi dogodke iz drugih argentinskih krajev, kjer je prisotna slovenska dušnopastirska dejavnost, kot npr. v Mendози in Bariločah.

Kot je poudaril sam sestavljalec Vombergar, gre predvsem za kritiko verskega življenja te skupnosti. In vendar je v redno izpolnjenih rubrikah mogoče izslediti vrsto podatkov, ki so pomembni za zgodovino izseljeništv na splošno. V prvih letnikih so na primer navedeni prihodi ladij s točno navedenim številom slovenskih priseljencev, v posameznih letnikih so navedene publikacije, ki so v tistem letu izšle, nenazadnje je pomemben pokazatelj življenjskega utripa emigracije seznam krstov in porok, ki je zabeležen na koncu vsakega letnika. Posebno pozornost pritegne naštevanje kulturnih dogodkov, kot so izidi izvornih literarnih del, gledališke prireditve, proslave, predavanja itd. Izredno pomembno je, da imajo argentinski Slovenci osnovnošolske in srednješolske tečaje, ki so omogočili, da v vseh teh letih skupnost ni pretrgala jezikovne popkovine z matico.

Za nas, ki listamo po teh straneh, polnih imen in datumov prireditev, je morda taka analitična razvrstitev dogodkov naporno branje, vendar je treba priznati, da je za tamkajšnje bralce letopisna oblika prikladnejša za podživljanje etap tega dolgega obdobja. Ob koncu letopisnega pregleda je še vrsta obširnih in podrobnih sestavkov o katoliških organizacijah in slovenskih duhovnikih v Argentini. V knjigi je torej popisano vse, kar zadeva dejavnost slovenskih katoličanov v okviru slovenskih župnij na argentinskih tleh in je bilo v drugi polovici dvajsetega stoletja zabeleženo v revijah, zapisnikih in osebnih poročilih. Obilica tega gradiva izpričuje, da je bila v tem času slovenska povojna emigracija v Argentini versko in kulturno najbolj organizirana in dejavna skupnost v slovenski diaspori.

Bralec, ki ne išče točno določenih podatkov, pa se bo najraje zaustavil ob literarnih in pričevanjskih odlomkih, ki jih je urednik vstavil med posamezne letnike. S tem je ovrednotil nekatere avtorje in dela, ki so osrednjim pa tudi zamejskim Slovincem manj znani.

Marija Cenda

O PLATONOVEM LETU NA SLOVENSKEM

V kulturnem pogledu bi lahko letošnje leto na Slovenskem označili kot Platonovo leto, to pa seveda zato, ker smo letos Slovenci dobili delo tega verjetno največjega filozofa vseh časov v slovenskem prevodu v njegovi celoti. Sicer veliki Grk (njegovi letnici: 427-347 pred Kr.) doslej na Slovenskem nikakor ni bil neznan, in to po zaslugi njegovega doslej najbolj zaslužnega prevajalca, tako rekoč klasika slovenskega antičnega prevajanja, profesorja Antona Sovreta. Toda Sovre se je omejil na nekatere glavne Platonove dialoge - ta filozof ni namreč pisal v diskurzivnem znanstvenem jeziku, ampak kot mislec-umetnik v dramski obliki, v obliki dialoga.

Mladi ljubljanski profesor Gorazd Kocijančič, sicer že uveljavljen klasični filolog, si je zadal skoraj nadčloveško nalogo, da prevede tega očeta evropske filozofije v celoti, kar znaša dve knjigi v slovarskem formatu, se pravi nekaj tisoč strani. Založniško pa si je to velikansko delo upala prevzeti katoliška založba Mohorjeva družba iz Celja in načrt tudi bleščeče izpeljala. V Sloveniji skoraj ni intelektualca, ki ne bi v svoji knjižnici hranil tega veledele slovenskega prevajalstva in slovenskega založništva.

Da gre za velik podvig slovenskega prevajalstva, je videti že ob odprtju knjige, kjer ne najdeš samo mojstrsko prevedenega filozofovega opusa, ampak ta opus tudi vokvirjen v vrsto raznih kulturnih pristopov, od vsebinskih prikazov posameznih dialogov do razmišljanja o pomenu njegovega dela

skozi zgodovino do danes. Imamo namreč opraviti s prevajalcem, ki ni samo mojster svojega posla (prevedel je že vrsto cerkvenih očetov) in v tem z drugačnim jezikovnim odnosom do izvirnika, kakršen je bil Sovretov. Kocijančič je namreč tudi filozofsko izredno nadarjen intelektualec, doslej že znan po svojem sodelovanju v slovenski kulturni publicistiki, na primer v Novi reviji.

“Ste po tem strašnem naporu še živi?” ga je na slavju, kjer je dobil Sovretovo nagrado, vprašal pisec teh vrstic. Odgovor z nasmehom: “Še in izdal bom pesniško zbirko!”

Sovretovo nagrado vsako leto podeljuje Društvo slovenskih prevejalcev najboljšemu prevodu, ki je prejšnje leto izšel.

Slavje se je odvijalo v večernih urah 16. junija v Sovretovi rojstni vasi Šavni peči v Zasavju. Zaselek je pripet na strmine nad levim bregom Save med Zidanim mostom in Hrastnikom. Na prizorišču je že čakala nova pridobitev vasice - Sovretovo porsje v bronu. Na slavje se je zgrnila kar večja kulturna družčina. Potem ko je predsednik Društva slovenskih prevajalcev izročil Kocijančiču nagrado, se je zvrstilo nekaj govornih nastopov: pozdrav hrastniškega župana, predavanje Sovretovega učenca Kajetana Gantarja o usodi Platona pri Slovincih (na primer, kako je Matija Čop tarna, da v ljubljanski Licejski knjižnici ni Platona...), na koncu pa samega nagrajenca. Ta je z globino, ki mu je kot filozofu lastna, spregovoril o samem pojavu prevajanja. Znano je namreč, da je v tem pogledu možnih več pristopov. Naj samo spomnimo na razhajanja o nedavnem prevajanju Svetega pisma.

Obiskovalcu slavja se je vtisnila v spomin podoba gorske vasice s Sovretovim spomenikom nad globokim kanjonom Save, od govorov pa se bo morda najbolj spominjal tistega odlomka iz Gantarjeve govora, ko se je govornik spominjal Sovretovega prevajanja, in sicer ne iz grščine v slovenščino, ampak iz slovenščine v latinščino: kako ga je verjetno prav bližina reke navdihnila za prevod Aškerčeve balade Brodnik - “Po nebu ščip plava, šumi, šumi Drava...” - v sijajno latinščino... Morda je pri tem igralo nekaj vloge tudi to, da je bil Aškerc njegov sosed onkraj hriba...

Vsaka slovenska družina ima na mizi MLADIKO

Poleg tega slavja, ki je počastilo delo obeh prevajalcev, Sovreta in Kocijančiča, se je v Platonovem letu odvijalo na Slovenskem še nekaj kulturnih pobud v zvezi z velikim starogrškim mislecem. A glavna pobuda bo, če bo, v učinkovanju misli in še posebej etosa tega predkrščanskega preroka v slovenskem kulturnem ozračju.

A. R.

PAVLE MERKŪ OD BABE DO SMRTI Bogastvo slovenskega besedja Mladika 2005

Pred nedavnim je tržaška založba Mladika izdala drobno, a zanimivo knjigo jezikoslovca Pavleta Merkŷa z naslovom Od babe do smrti. Hudo mušni naslov meri na to, da avtor v knjigi na prvem mestu razpravlja o semantični vrednosti samostalnika “baba”, v zadnjem poglavju pa razmišlja o umiranju jezikov.

Avtor izhaja iz predpostavke, da so obrobna narečja dragocena, ker ohranjajo jezikovne starine. Kot temeljit poznavalec najzahodnejših slovenskih narečij se upravičeno pritožuje, da osrednja slovenska jezikoslovna znanost ne upošteva v zadostni meri pomembnih redkosti, ki jih vsebuje tovrstni jezikovni material. Sam je pri svojem raziskovanju naletel na vrsto izrazov, ki so jih slovenski dialektologi spregledali.

Tako opozarja Merkŷ, da se je v Reziji in Terski dolini ohranila praslovenska beseda “lānita”, ki jo je na preostalem slovenskem ozemlju nadomestila beseda “lice”.

Izredno zanimiva je beseda “kobāra”, ki jo poznajo le obsoška in beneška narečja in ki pomeni dvojni sad leske, ki raste na istem peclju, se pravi lešnikov dvojček.

Najzahodnejša slovenska narečja so pri nekaterih besedah ohranila pomen, ki se je drugod že izgubil. Tako je v beneških narečjih beseda “grča” izraz za kravje vime, v Terski dolini pa beseda “zabāva” pomeni to, kar pomeni drugod izraz zapreka ali ovira.

V poglavju z naslovom Žrtve miselne lenobe so naštetja krajevna imena, ki so se zaradi površnosti in nevednosti zapisovalcev spremenila ali popočila. Tako je Drašca postala Razklani hrib, Klanška jezera so se preimenovala v Belopeška jezera, Klinšca v Glinščico, Redipulja v Sredipolje in še bi lahko naštevali.

Med imeni slovenskih vin je Merkŷ nedaleč od Čedadada naletel na “pokelco”, tega imena pa ni registriral še noben slovenski leksikograf.

Knjiga ima podnaslov Bogastvo slovenskega besedja. Spričo omejenega izbora obravnavanih primerov se zdi izraz “bogastvo” na prvi pogled nekoliko neustrezen, če ne upoštevamo tehtnega opažanja, ki ga najdemo nekje na sredi razprave in v katerem Merkŷ ugotavlja: “Bogastvo slovenskega besedja je... v prvi vrsti bogastvo naših kmečkih narečij. Kmetje so morali garati in jim ni ostalo kaj prida časa za besedičenje. Pri trdnem življenju in garaškem delu - posebno v hribovitih krajih, in slovenski prostor se razteza zvečine po hribovitih tleh - je kmet rabil sapo pri težaškem delu, za hojo navkreber, ko je moral pogosto sapo loviti, nikakor ne za zateglo govorjenje in gostobesedje, ki se bolj prilega ravninskim krajem. Če govorimo o ekologiji jezika, imamo pred očmi predvsem te stvarne danosti, ki pogojujejo način in čas govorjenja in s tem tudi pogojujejo besedišče, ki ga uporabljamo. Kmet v hribovitih krajih mora govoriti hitro, odsekano, mora z eno besedo povedati čim več, mora torej razviti zelo bogato in točno izrazje.”

S tem avtorjevim razmišljanjem lahko sklenemo predstavitev študije Od babe do smrti in prepustimo bralcem odkrivanje bogastva slovenskega besedja, kot ga pojmuje in raziskuje Pavle Markŷ.

Marija Cenda

Versko življenje Slovencev v Švici in Liechtensteinu (II. del)

Tako se je pričelo versko in kulturno delovanje v Švici. Glavni cilj tega dela je bil porajanje slovenske farne skupnosti za celotno Švico, ki je s prihodom prvega slovenskega stalnega duhovnika p. Fidelisa Kranerja, kapucina iz Gorice, dobila svoje zadoščenje za vse dotedanje opravljeno delo.

Pater Fidelis je prišel v Švico septembra 1968 in se naselil v Zürichu. Takoj je pričel versko delovanje med Slovenci in ostal na tem mestu do leta 1987, ko ga je nadomestil pater Robert Podgoršek.

V dogovoru s škofijami Chur, Basel, St. Gallen in Generalnim vikariatom za kanton Zürich je bila 1. novembra 1968 uradno ustanovljena Slovenska misija s sedežem v Zürichu.

Leta 1972 je pater Fidelis izposloval, da je v Švico prišel pater Angel Kralj. Razdelila sta si delo: p. Angel je prevzel področje Solothurna, p. Fidelis pa je zadržal züriško področje. 1. aprila 1976 se jima je pridružila pastoralna sodelavka s. Avrelija Pavel.

Leta 1980 je župnika Kralja nadomestil gospod Damijan Ferlan, ki je vodil solothurnsko misijo do septembra 1997, ko sta bili obe misiji v Švici združeni v enotno misijo, ki je obsegala celotno Švico in kneževino Liechtenstein. Vodil jo je pater Podgoršek, ki je ostal v Švici do leta 2002, ko ga je nadomestil župnik David Taljat, ki še vedno vodi slovensko misijo za Švico in Liechtenstein.

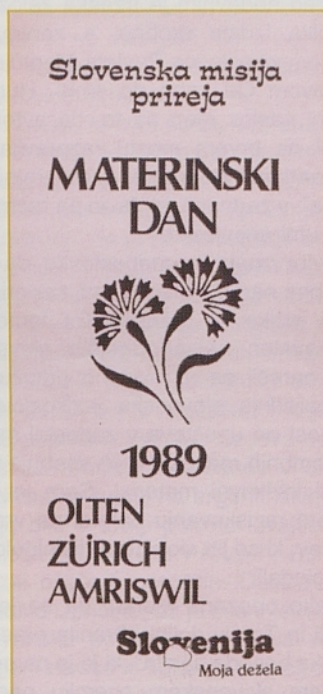
Leta 1983 je župnik Damijan Ferlan pričel izdajati cerkvena oznanila za področje Solothurn. Prva številka lističa, ki ga je župnik poimenoval Kažipot, je izšla decembra 1983. V predstavitvi lističa je župnik napisal sledeče: "Draga sestra, dragi brat! Imaš me v roki in s tem sem se ti že predstavil pod imenom Kažipot. Rad bi te namreč vsak mesec sproti obvestil, kdaj in kje bo slo-

vensko bogoslužje in druge prireditve. Ti me pa dobro preberi in si pomembnejše datume po možnosti zaznamuj v koledarju. Morda boš našel kako priložnost, da me boš dal še svojemu prijatelju ali znancu, do katerega še nisem uspel sam priti. Pojdiva torej na pot, naprej v adventni čas. Advent je kot začetek cerkvenega leta čas veselega upanja na prihod Kristusa, ki nam prinaša odrešenje. Je pa tudi čas resnobe, saj nas spominja, da ni vseeno, kako bomo Kristusa pričakali in sprejeli: kot Betlehemčani ali raje kot pastirji in modri z vzhoda."

Listič je redno izhajal vsak mesec. Prinašal je sporede svetih maš, duhovne misli, obvestila o slovenskih prireditvah, vabila na romanja in podobno. Tako zasledimo že v 3. številki obvestilo o materinskem dnevu 17. marca 1984 v Oltnu. V isti številki je sporočilo, da je v Bernu tečaj slovenskega jezika in kulture, ki se ga udeležuje skupina švicarskih študentov. Predavanja so bila na slavističnem seminarju univerze v Bernu. V januarski številki leta 1988 župnik Ferlan razmišlja takole: "V letu 1987 se je v okviru sloven-

ske misije zvrstilo marsikaj lepega, spodbudnega, nepozabnega. Poleg rednih sobotnih in nedeljskih maš smo imeli: proslavo Prešernovega dneva v Meilenu, proslavo materinskega dneva v Schönenwerdu in Zürichu, šmarnice v maju, binkoštno srečanje z mašo v Flüeliju, zahvalno mašo s piknikom na Hochwaldu, srečanje rojakov na Sveti gori, romarski izlet na Ziteil, tritedensko marijansko pobožnost, obisk in mašo beograjskega nadškofa Franca Perka, glavno slovensko romanje v Einsiedeln, poslovilno mašo p. Fidelisa, martinovanje, srečanje in mašo z baselskim škofom, miklavževanje v Trimbachu, Zürichu in Solothurnu, božično bogoslužje in srečanje v Zürichu in Solothurnu ter zahvalno mašo v Zürichu in Baslu."

(se nadaljuje)

Listič izdan za Materinski dan.

za smeh in dobro voljo

Dva postopača sta prišla na neko kmetijo, kjer so grabili seno, da bi pomagala in si s tem prislužila kosilo.

Rekli so jima: "Ker nista od hiše, počakajta. Najprej bomo jedli mi, in kar bo na koncu ostalo, bosta dobila vidva."

Počakala sta in zares je ostalo nekaj zanju za pod zob.

Spet so se lotili dela. Onadva pa sta odšla v bližnjo senco in čakala.

Ko je šlo delo že proti koncu, se jima približa gospodar in ju vpraša: "Kaj ne bosta nič pomagala?"

Onadva pa: "Čakava, če bo na koncu kaj ostalo za naju!"

• • •

- Vaš sin nima pojma o zemljepisu!

- Nič hudega, saj tako nimamo denarja za potovanja.

• • •

- Prosim kilogram sladkorja! Prodajalec odpre škatlo z napisom POPER.

- Jaz bi sladkor, ne popra!

- Saj je sladkor.

- Zakaj pa potem piše poper?

- To sem naredil zato, da bi prevaral mravlje!

• • •

Direktor nekega podjetja pravi novemu strokovnjaku:

- Najprej boste imeli plačo okoli trideset tisoč tolarjev, pol leta pozneje pa še enkrat toliko.

- Oh, hvala, potem pa kar grem, vrnil se bom čez pol leta.

- Oprostite, tudi ta mesec ne bom mogel plačati najemnine.

- Veste kaj, zdi se mi, da ste nekaj takega rekli že prejšnji mesec.

- Seveda, ali mogoče nisem mož besede?

• • •

Tonka telefonira prijateljici in jo vabi na klepet:

- Veš, imele se bomo čudovito! Jana bo prispevala narezek, Tina kekse, Marta čaj, Joža pecivo, jaz pa svojega moža, da bo pomival posodo.

• • •

Ko se je Maks precej okajen vračal pozno zvečer domov, se je zaletel v nekoga, ki mu je eno primazal.

"Čudno," je rekel Maks, "kako hitro sem danes prišel domov!"

• • •

- Nikar tako ne odpirajte ust, pripomni zobozdravnik pacientu.

- Saj ste rekli, da boste izpuli zob.

- Sem, toda to bom naredil tako, da bom jaz ostal zunaj.

- Mila, ali se je s tujci težko sporazumeti?

- Sploh ne. Jaz razumem vse, razen tistega, kar govorijo.

• • •

- Čestitam! Pravkar je vaš peti otrok zagledal luč sveta!

- Mislite četrti?

- Ne, četrti je že četrto ure na svetlem.

• • •

- Verjemite mi, gospodična, zunanost vara. Nisem tako star, kot je videti.

- Verjamem. Če bi bili, bi bili že davno mrtvi!

• • •

- Kako pa to, Vojko, da nisi naredil izpita?!

- No ja, naredil ga res nisem, bil pa sem najboljši med tistimi, ki so padli.

• • •

- In ti verjameš svojemu možu, da je bil res na lovu, ko pa ni nič prinesel!?

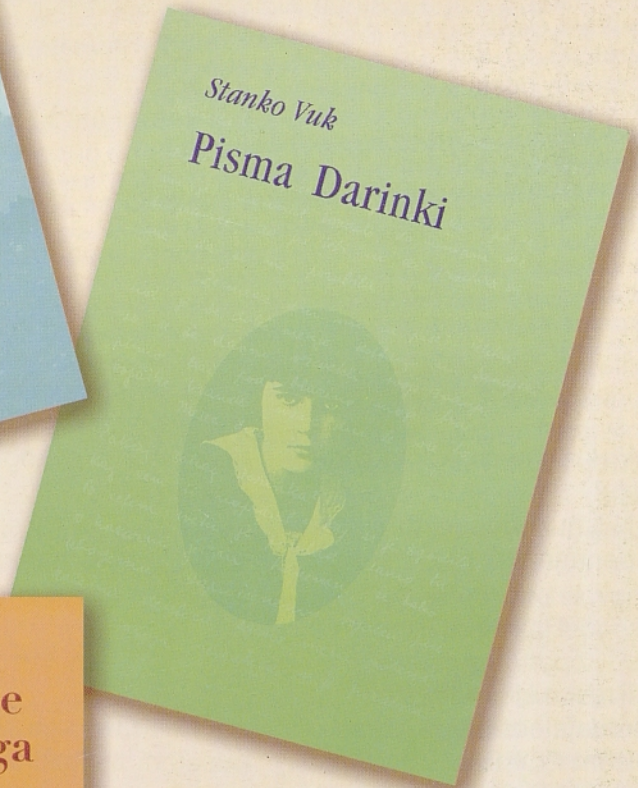
- Saj prav zato mu verjamem!

NOVOSTI *M*založbe *MLAD*

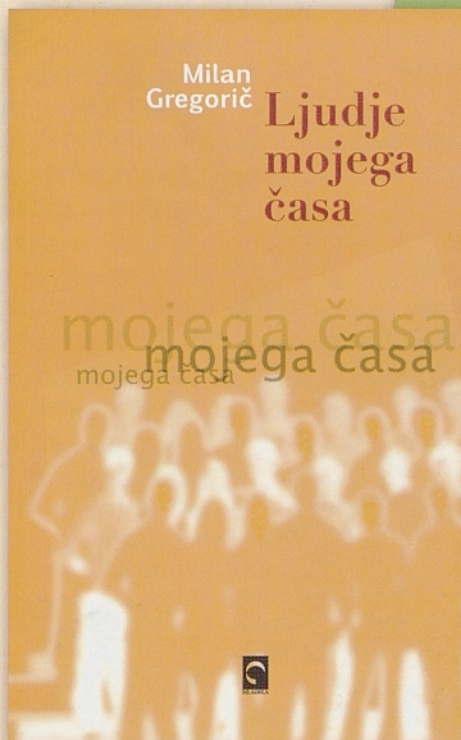
NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA
DS
II 117 986 2005
920051719,7
COBISS ©

Zbornik Drage 2004
SLOVENCİ BREZ MEJA

Stanko Vuk
PISMA DARINKI

Milan Gregorič
LJUDJE MOJEGA ČASA